

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ
УКРАЇНИ

КАФЕДРА ПРОФЕСІЙНОГО, НЕОЛІМПІЙСЬКОГО ТА
АДАПТИВНОГО СПОРТУ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістра

за спеціальністю: 017 - Фізична культура і спорт

освітньою програмою «Спорт»

на тему: **«РУХ ФУТБОЛЬНИХ УЛЬТРАС В УКРАЇНІ У ПЕРІОД**
ВІЙНИ»

здобувача вищої освіти

другого (магістерського) рівня

Мазур Руслани Володимирівни

Наукові керівники: Матвеев С.Ф.

кандидат педагогічних наук, професор

Бабенко Д.С.

Рецензент: Байрачний О. В., кандидат наук з

фізичного виховання та спорту, доцент кафедри
футболу

Рекомендовано до захисту на засіданні кафедри
(протокол № 4 від 3.12.2024 р.)

Завідувач кафедри: Кропивницька Т.А.

кандидат наук з фізичного виховання та спорту,
доцент

(підпис)

Київ – 2024

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....		4
ВСТУП.....		5
РОЗДІЛ 1	ФУТБОЛЬНІ УЛЬТРАС – СУЧАСНЕ СОЦІАЛЬНЕ ЯВИЩЕ.....	8
1.1	Структура руху футбольних ультрас у світі.....	8
1.2	Динаміка руху футбольних фанатів в Україні.....	12
1.3	Нормативно-правове регулювання діяльності фанатів... Висновки до 1 розділу.....	20 24
РОЗДІЛ 2	МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	25
2.1	Методи дослідження.....	25
2.2	Організація дослідження.....	27
РОЗДІЛ 3	СУЧАСНА СТРУКТУРА РУХУ ФУТБОЛЬНИХ УЛЬТРАС.....	28
3.1	Фактори, що впливають на трансформацію руху футбольних ультрас.....	29
3.2	Роль державної політики та соціуму на зміну поведінки футбольних ультра-угруповань.....	30
3.3	Роль громадських організацій у корекції руху футбольних ультрас..... Висновки до 3 розділу.....	44 47
РОЗДІЛ 4	ПРОГРАМУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АСОЦІАЦІЙ НА РУХ ФУТБОЛЬНИХ ФАНАТІВ.....	49
4.1	Вплив війни на діяльність футбольних ультрас-груп в Україні.....	49
4.2	Програма впровадження позитивних змін у рух футбольних ультрас в Україні.....	57

4.3	Практичні рекомендації щодо покращення ефективності взаємодії ультрас з власниками клубів та політиками.....	63
	Висновки до 4 розділу.....	65
РОЗДІЛ 5	АНАЛІЗ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	67
	ВИСНОВКИ.....	70
	СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ.....	72
	ДОДАТКИ.....	78

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

КДК ФФУ	– Контрольно-дисциплінарним комітетом Федерації футболу України.
ПФЛ	– Професійна футбольна ліга.
УАФ	– Українська асоціація футболу.
УЄФА	– Союз європейських футбольних асоціацій.
УПЛ	– Українська прем'єр ліга.
ФІФА	– Міжнародна федерація футбольних асоціацій.
ФК	– футбольний клуб.
ФФУ	– Футбольна федерація футболу України.
ЧС-2014	– Чемпіонат світу з футболу 2014 року.
COVID-19	– Пандемія коронавірусу.

ВСТУП

Актуальність. Рух футбольних ультрас в Україні залишається актуальною темою навіть під час війни. Він має особливе значення, оскільки може використовувати свій вплив для підтримки військових, благодійних організацій та громадських ініціатив. Також фанати мають можливості організовувати мітинги проти непотрібних тендерів під час війни, нагадувати, що йде війна, більше фінансувати військо (фани постійно організовують різні збори, розіграші, аукціони, проводять багато благодійних турнірів у честь загиблих побратимів). Рух ультрас може бути важливим з погляду формування громадської думки та підтримки певних цінностей, таких як солідарність, патріотизм та боротьба за права людини.

Отже, актуальність теми полягає у виявленні потенційного впливу руху футбольних фанатів на суспільство та можливості використання їхніх можливостей для позитивних змін у країні.

Футбольні ультрас є важливою складовою футбольної культури, а їх вплив на спортивні заходи і суспільство загалом є значним. Аналіз розвитку руху фанів на міжнародному та національному рівнях дозволив визначити цілі та методи організаційних структур, та вплив на футбольну індустрію та суспільство. Також з'ясувати, яку вони виконують роль у футболі та мають.

Взаємодія між фанатами та правоохоронними органами є важливою для забезпечення безпеки на футбольних матчах. Дослідження цієї теми дозволить виявити причини конфліктних ситуацій між ними та сприяти вирішенню цих проблем. Це дозволить покращити управління громадським порядком під час спортивних заходів.

Зокрема, важливо дослідити роль ультрас у процесі мирного врегулювання конфлікту, їхню участь у соціальних проектах та спільних ініціативах з іншими громадськими організаціями. Таке дослідження сприятиме розвитку співпраці між футбольними фанатами, клубними власниками та громадськими організаціями з метою забезпечення мирного та безпечного співіснування в сучасних умовах.

Дану тему досліджували Горєлов Д. М. у своїй аналітичній записці за темою: «Рух футбольних фанатів в Україні» [22].

Також у ході дослідження використано доступні історіографічні праці про футбольних фанатів, історію зародження фанатського руху в світі та в Україні. Передусім йдеться про наукові розвідки американського історика, дослідника радянського спорту Роберта Едельмана [46], англійського письменника Дугласа Брімсона [44], радянського футбольного журналіста Акселя Вартаняна. В цих працях приділено увагу дослідженню історії фанатського руху та його розвитку в Європі та СРСР, але практично зовсім відсутня інформація про розвиток фанатського руху в Україні та його особливості. Окремо слід виділити статті на офіційних сайтах футбольних вболівальників, які містять важливу інформацію саме про розвиток фанатського руху в незалежній Україні.

Отже, актуальність дослідження полягає у визначенні взаємодії ультрас з клубними власниками та іншими громадськими організаціями під час конфлікту. Це допоможе розвитку спортивної культури, забезпечить безпеку на футбольних матчах та сприятиме процесу мирного врегулювання конфлікту.

Мета дослідження – обґрунтувати шляхи розвитку руху футбольних ультрас в Україні задля з'ясування їхнього впливу на формування громадської думки в умовах військових дій.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати розвиток футбольних ультрас на міжнародному та національному рівні за даними спеціальної літератури та мережі Інтернет.
2. Визначити фактори, що вплинули на розвиток футбольних ультрас в Україні.
3. Вивчити співпрацю футбольних фанатів з іншими громадськими організаціями та їхню роль у спільних ініціативах під час війни.
4. Розробити практичні рекомендації щодо покращення ефективності взаємодії ультрас з власниками футбольних клубів та політиками.

Об'єктом дослідження – рух футбольних ультрас.

Предметом дослідження – управлінські, соціальні та інформаційні складові розвитку руху футбольних ультрас.

Методи дослідження: аналіз наукової літератури і матеріалів мережі Інтернет; метод порівняння та зіставлення; історичний метод; метод систематизації; соціологічні методи (бесіда, анкетування, глибоке інтерв'ю); методи математичної статистики.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

- вперше вивчено можливість запобігання конфліктів під час футбольних матчів у майбутньому шляхом вдосконалення взаємодії між ультрас, клубними власниками та політиками та розроблені практичні рекомендації щодо покращення взаємодії між цими зацікавленими сторонами;

- проаналізовано взаємодію між ультрас, клубними власниками та політиками з урахуванням останніх конфліктів та подій в Україні;

- доповнені дані щодо взаємодії футбольних фанатів з клубами та вболівальниками.

Практичне значення отриманих результатів полягає в можливості покращення безпеки та сприяння мирному вирішенню конфліктів, а також у зменшенні насильства та радикалізації серед футбольних фанатів. Результати досліджень можуть бути використані для розробки програм профілактики та дерадикалізації, спрямованих на зменшення конфліктів та насильства в суспільстві. Також, це може допомогти у формуванні стратегій співпраці між ультрас-групами, урядовими органами та поліцією для покращення безпеки на футбольних матчах та взагалі в суспільстві.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаної літератури та додатків.

РОЗДІЛ 1

ФУТБОЛЬНІ УЛЬТРАС – СУЧАСНЕ СОЦІАЛЬНЕ ЯВИЩЕ

1.1. Структура руху футбольних ультрас у світі.

Характеризуючи рух футбольних вболівальників можна виокремити дві групи, які умовно можна поділити на формалізовані футбольні об'єднання – фан-клуби та інколи не легалізовані об'єднання – хулиганс та ультрас. Умовність поділу пояснюється тим, що членами фан-клубів можуть бути представники хулиганс та ультрас, а можуть й не бути.

Угрупування футбольних фанатів – це іноді офіційно зареєстровані структури, що поєднують від 10 до декількох тисяч активних фанатів. У кожному такому співтоваристві, як правило, є активісти, які ходять на збори фанатського пулу, ініціюють акції щодо підтримки команди – флешмоби, вогняні шоу, перформанси. футбольних клубів (далі – ФК), не спонсорують діяльність ультрас [43].

Водночас, практично всі європейські угруповання ультрас мають комерційні відносини зі своїми ФК. Їх адміністрації практично завжди або надають фінансову підтримку ультрас, або дають можливість заробити. У кожному з таких угруповань є членські внески, які у середньому по Європі становлять 10 євро на місяць [47].

Офіційні фан-клуби створюються, зазвичай, адміністраціями ФК як громадські організації. Завдяки ним керівництво ФК здійснює зносини з вболівальниками та реалізує соціальні та рекламні проекти. Серед основних напрямів роботи фан-клубів є: зустрічі гравців ФК із вболівальниками, розіграші квитків на матчі, спонсорська допомога дітям зі шкіл-інтернатів та іншим малозахищеним верствам населення, у тому числі за участю гравців ФК, допомога в організації та проведенні дитячих, підліткових спортивних змагань тощо. Як правило, керівництво ФК через фан-клуби координує взаємостосунки із ультрас та хулиганс, як під час проведення футбольних матчів, так й поза стадіоном (допомагає із забезпеченням квитками, логістикою на виїзні зустрічі тощо).

Сьогодні ультрас та хуліганс, як входять до різних фан-клубів, так й створюють свої власні організації. Ці поняття пов'язані з двома стилями підтримки: з англійським – хуліганс та з італійським – ультрас. У першому випадку мають на увазі «агресивних» англійських фанатів, у другому – «експресивних» італійців. В цілому під хуліганс розуміються ті, хто пріоритетним для себе у підтримці улюбленої команди бачить відстоювання її інтересів за допомогою сили, а потім вже на трибунах. Для ультрас пріоритетною є підтримка на стадіоні, а всі інші аспекти навколофутбольного життя – вторинні [12].

Футбольний ультрас-рух у Великій Британії має глибокі історичні корені та специфічну структуру, що відрізняє його від аналогів у Європі. Основою руху стали фанати робітничого класу, які почали активно підтримувати свої команди ще в першій половині 20 століття. Їхня організація не була централізованою, як, наприклад, в Італії. Групи вболівальників зазвичай формувалися навколо місцевих пабів і районів, де мешкали фанати клубу. Середовище футбольних фанів Великої Британії тісно пов'язане з феноменом футбольного хуліганізму, який домінував у 1970–1980-х роках [45].

Рух у Британії характерний відсутністю яскравих візуальних шоу, таких як піротехніка чи масштабні банери, які поширені в континентальній Європі. Основний акцент робився на голосовій підтримці, піснях, кричалках і навіть психологічному тиску на суперника. Одним із символів британського ультрас-руху стали культові «фірми» — групи фанатів, які брали участь у заворушеннях і зіткненнях із фанатами інших клубів або з поліцією.

Британські ультрас залишаються невід'ємною частиною футбольної культури, проте з 1990-х років їхній вплив був суттєво обмежений завдяки новим законам, які забороняють насильство на трибунах, та модернізації стадіонів, що змінили формат підтримки. Зараз культура підтримки є більш структурованою, проте ностальгія за старими традиціями все ще присутня серед старших поколінь фанів [49].

Футбольний ультрас в Італії сьогодні зберігає унікальні риси, які відрізняють його від інших країн, і водночас стикається з викликами, пов'язаними із соціальними змінами та кримінальними звинуваченнями.

Італійські ультрас часто зосереджені навколо окремих секторів стадіонів, відомих як «Курва Норд» чи «Курва Суд», де вони організують масштабну підтримку, включаючи банери, пісні та піротехнічні шоу. Ці групи є ключовими для підтримки команд, зокрема в емоційно насичених матчах, таких як місцеві дербі. У той же час вони зберігають вплив не лише на атмосферу на стадіонах, але й на певні аспекти управління клубами, іноді беручи участь у консультаціях з керівництвом щодо рішень, що впливають на фанатську культуру [51].

Сучасна структура ультрас характеризується суворою ієрархією. Групи часто мають лідерів, які відповідають за координацію акцій, фінансування та створення фанатської атрибутики. Однак останнім часом стали частішими скандали, пов'язані з кримінальною діяльністю певних ультрас-угруповань. Звинувачення у зв'язках із мафією, незаконній торгівлі квитками та внутрішніх конфліктах привернули увагу італійських правоохоронців. Наприклад, розслідування у справі угруповання з «Курва Норд» Міланського «Інтера» розкрило можливу причетність ультрас до нелегальної діяльності та їхній вплив на місцеву мафіозну структуру.

«Курва Норд» і «Курва Суд» стали не лише географічними, а й символічними центрами фанатської культури. Наприклад, фанати «Мілану» і «Інтеру» ділять «Сан-Сіро», де «Курва Суд» вважається домом для ультрас «Мілана», а «Курва Норд» — для ультрас «Інтера». Ця динаміка є поширеною й в інших клубах, таких як «Рома» і «Лацио», які розділяють «Стадіо Олімпіко» в Римі.

Попри це, італійські ультрас залишаються яскравим символом фанатської культури, підтримуючи традиції гучної та видовищної підтримки, навіть під тиском посилення контролю з боку держави та футбольних організацій [38,42].

Політика вітчизняних власників ФК у взаємостосунках із ультрас є неоднорідною, що іноді спричиняє конфліктні ситуації. Багато в чому це пояснюється низьким менеджментом клубів, нездатним адекватно оцінити необхідність взаємного співробітництва. Адже партнерські відносини із ультрас,

окрім вболівальницької підтримки їх клубів, забезпечують також певний контроль за станом безпеки під час проведення футбольних матчів.

Тим не менш, українські ультрас час від часу ініціюють зустрічі з провідними гравцями та функціонерами ФК, на яких обговорюються теми пов'язані з якістю гри команди, поведінкою окремих гравців тощо, тим самим здійснюючи безпосередній вплив на поточну ситуацію в команді. На відміну від Італії чи Сербії з Хорватією, де фанати не тільки здійснюють тиск на керівництво клубів, а мають можливість брати участь в управлінні ФК та переобранні їх президентів, вплив українських ультрас ще є незначним [35,36].

Корені проблеми у взаємовідносинах між вболівальниками та власниками ФК лежать у нерівному представництві сторін у функціонуванні клубів. Фактично, в Україні вболівальники не мають до діяльності ФК майже жодного юридичного стосунку. Власник на свій розсуд здійснює відповідну політику та має право не прислуховуватись до думки вболівальників, бо клуб є його практично приватною власністю. Наприклад, президенту ООО ФК «Динамо-Київ» Ігорю Суркісу належить 97 % акцій клубу [39], а System Capital Management Ріната Ахметова – 99,99 % акцій ФК «Шахтар» [37].

Водночас, практично всі ФК в Німеччині належать самим вболівальникам де діє правило «50 +1», коли більше половини акцій повинні належати самому клубу, що знижує ризики свавілля спонсорів і власників великих пакетів акцій. Наприклад, у ФК «Баварія» Мюнхен 80 % акцій належать членам клубу, яких налічується 233 тисячі, а найбільші акціонери клубу – «Ауді» та «Адідас» – мають лише по 10 % акцій. Така форма власності дає можливість кожному члену клубу бути причетним до долі улюбленої команди й впливати на менеджмент ФК у більш ефективний спосіб [48].

Достатньо гострою є проблема використання потенціалу ультрас у політичній боротьбі та бізнес-конфліктах. Окрім силових можливостей застосування угруповань футбольних фанатів, ефективним інструментом формування суспільної думки виступають масовість та креативність їх членів. Популярність політично ангажованих перфомансів, які сьогодні влаштовують

ультрас, є привабливим для замовлення політичними гравцями, зацікавленими, наприклад, у дискредитації опонентів.

Аналіз впливу політичних та ідеологічних чинників на рухи футбольних фанатів в Європі вказує на те, що у більш стабільних демократичних суспільствах спорт є відділеним від політики. Тобто, якщо країна розвивається успішно, то футбольні фанати проявляють активність в основному на стадіонах. Якщо ж країна знаходиться в кризі, вони демонструють підтримку суспільних вимог. У Північній Європі, наприклад, політичні виступи вболівальників є екстраординарним явищем, а єдиним зв'язком з національною політикою є вболівання за національні збірні [11].

Інша ситуація на Півдні Європи де, у таких країнах, як Італія чи Іспанія, переважна більшість груп ультрас мають конкретні політичні позиції. Значна частина з них залучена до політичних кампаній, переважно спрямованих проти дій поліції та органів влади. Багато кампаній ультрас схожі на кампанії лівих груп і спрямовані на звільнення з ув'язнення своїх активістів. Помітною є тенденція протидії комерціалізації футболу [29].

Ультрас українських ФК на сучасному етапі мають подібні риси розвитку із єгипетським футбольним фанатським рухом, який був найактивнішим учасником протестів на площі Тахрір в Каїрі [5].

1.2. Динаміка руху футбольних фанатів в Україні.

Феномен об'єднання українських футбольних фанатів навколо національно-патріотичних подій, пов'язаних із війною в Україні, є унікальним явищем у соціокультурному просторі країни. Аналізуючи соціальний портрет людей, які добровільно вирушали на війну, можна дійти висновку, що вони представляли всі верстви українського суспільства, об'єднані спільними цінностями справедливості та патріотизму. Схожа ситуація спостерігається і серед футбольних уболівальників, які, попри відмінності у політичних поглядах, продемонстрували здатність до самоорганізації та спільної боротьби за майбутнє держави.

Ультрас — це організовані групи футбольних фанатів, які активно підтримують свої команди під час матчів, беруть участь у акціях та протестах, а з 2014 року стали одними з перших, хто виступив на захист України у війні за її незалежність та суверенітет. Їхня активність виходить за межі спортивної субкультури, оскільки вони беруть участь у громадських, волонтерських та воєнних ініціативах, демонструючи високу соціальну відповідальність.

Громадсько-політична криза 2013-2014 років радикалізувала фанатський рух в Україні. Події Революції Гідності об'єднали хуліганські та ультрас-групи під спільними гаслами боротьби за свободу та справедливість, підкресливши їхню принципову позицію у захисті держави.

Чисельність руху ультрас в Україні зростало – на домашніх іграх найпопулярніших клубів у фан-секторах уболівали за свою команду кілька тисяч людей. Найчисельнішу виїзну підтримку регулярно мали ФК «Динамо» (Київ), ФК «Дніпро» (Дніпропетровськ), ФК «Металіст» (Харків), ФК «Шахтар» (Донецьк) та ФК «Карпати» (Львів).

Серед футбольних фанатів дедалі частіше обговорюється можливість їхнього впливу за межами футбольної тематики [49]. Під час виборів мера Києва у 2014 році підтримку одному з кандидатів відкрито висловили Дмитро та Сергій Павліченки (член ультрас), відомі завдяки кампанії ультрас за їх звільнення з в'язниці.

Відповідного спрямування фанатський рух став першим проявом масштабної консолідації футбольних уболівальників, що охопив майже всю територію України. Починаючи з 2011 року в різних містах ультрас провели багатотисячні акції протесту проти міліцейського свавілля та несправедливого суду. Окремі заходи футбольних фанатів відзначалися їх агресивною поведінкою та силовим протистоянням з міліцією, як це сталося у Харкові 13 грудня 2012 р. Кінцевим результатом дій ультрас у цій справі було включення 24 лютого 2014 р. Верховною Радою України батька та сина Павліченків до списку політв'язнів, які підлягають звільненню [50].

Зазначимо, що родина Павліченків ніколи не брала участі в політичній чи правозахисній діяльності, тому класифікація їх як політв'язнів є неправомірною. Такий крок можна розцінювати як спробу влади встановити контакт з ультрас з подальшим контролем над ними або як бажання уникнути конфлікту з цією групою. У будь-якому разі таке рішення є неприйнятним і створює небезпечний прецедент [24].

Під час протестів на Євромайдані ультрас стали однією з груп, які підтримували силові методи боротьби. Закони, ухвалені Верховною Радою 16 січня 2014 року, які обмежували права, зокрема фанатського середовища, викликали різку реакцію серед протестувальників. З 19 січня 2014 року ультрас активно брали участь у зіткненнях на вулиці Грушевського, а також організовували захист від так званих «тітушок».

27 лютого 2014 року ультрас оголосили про перемир'я між фанатськими рухами різних футбольних клубів на невизначений термін. У поширеній заяві вказувалося, що цей крок обумовлений тиском з боку правоохоронних органів та влади на представників фанатського руху через їхню громадянську позицію. Лідери ультрас наголосили, що головним для них є те, що всі вони — українці, а взаємовідносини мають базуватися на принципах взаєморозуміння, довіри та підтримки [32]. Це об'єднання підтримали ультрас усіх клубів Прем'єр-ліги, а також 21 організація Першої та Другої ліг і окремі аматорські ліги.

З огляду на традиційну ворожнечу між фанатами окремих клубів, такий крок став безпрецедентним в історії українського футболу. Окрім політичних, ідеологічних та моральних мотивів, важливу роль у цьому процесі відіграли світоглядні фактори. Молодий вік і мобільність багатьох ультрас, які з командами подорожували Україною та Європою, сприяли їхньому знайомству з культурою, побутом і соціальними стандартами інших регіонів та країн. Завдяки цьому вони легше долали суспільні стереотипи та розширювали власний світогляд [30,31].

Анексія Криму та сепаратистські прояви на Сході й Півдні України спричинили нові форми самоорганізації ультрас українських футбольних клубів. Перед матчами футбольні фанатські угруповання, які зазвичай були суперниками

на стадіоні, почали проводити спільні марші під гаслом «За Єдину Україну». Учасники використовували національну й футбольну символіку, демонструючи підтримку єдності країни.

Однак, мирні за задумом акції через зовнішні чинники нерідко переростали в масові заворушення. Наприклад, 27 квітня 2014 року в Харкові під час спільного маршу ультрас ФК «Металіст» і ФК «Дніпро» сталася сутичка з проросійськи налаштованими громадянами, після якої десятки людей звернулися по медичну допомогу. Ще трагічнішими стали події 2 травня 2014 року в Одесі, коли зіткнення між ультрас ФК «Чорноморець» та ФК «Металіст» і учасниками проросійських заворушень завершилося загибеллю десятків людей [13].

Більшість спільних акцій ультрас зазвичай проходять мирно й не становлять загрози для цивільного населення. Однак у випадках конфліктів між прихильниками унітарного устрою України та прибічниками її дезінтеграції ультрас, які підтримують єдність країни, часто реагують на агресію радикальними методами. Така поведінка сприяє формуванню стереотипу про ультрас як радикально налаштовану групу, що може ускладнювати їх інтеграцію в суспільство у майбутньому.

Варто також зазначити, що праві ідеї та націоналістичні ідеологеми з кожним роком дедалі більше поширюються серед футбольних фанатів в Україні. Після 2013 року, коли ФК «Арсенал» Київ, ультрас якого дотримувалися лівих поглядів, припинив виступи в Прем'єр-лізі, у вищому дивізіоні не залишилося клубів із фанатами лівої ідеології. Натомість серед фанатів є невелика кількість прихильників імперських і проросійських ідей, хоча вони становлять абсолютну меншість.

За регіональним розподілом проукраїнську позицію займали фанати клубів із західних областей, Києва, Харкова, Полтави. У містах Сімферополь, Севастополь, Донецьк, Одеса, Луганськ і Дніпропетровськ ситуація була більш неоднозначною. Проте під час Євромайдану підтримка проукраїнських настроїв серед ультрас помітно зросла, зміцнивши їхню позицію як активної патріотичної сили [19].

Втім, слід відзначити, що попри цілком позитивну державницьку позицію, ультрас є представниками дуже специфічної субкультури зі своїм баченням світу, що дозволяє їм використовувати не конвенційні методи у своїй життєдіяльності. Особливо це стосується поведінки на стадіонах, адже саме там зазвичай фани проявляють найбільшу активність.

Таблиця 1.1

Структурні характеристики фанатів

Однорідність	Згуртованість	Автономність	Інтегративність
Вищий ступінь сумісності фанатів з інтелектуальної, психологічної, вікової і професійної діяльності.	Щодо навколишнього середовища найбільш висока у поєднанні з однією командою, лідером, авторитетним спортсменом.	Обмеженість фанатів, відокремленість щодо команд або спортсменів, за яких вони вболівають.	Здатність фанатів зберігати при об'єднанні структуру і функції у своїй групі.

Фанатський рух є неоднорідним, об'єднуючи різноманітні угруповання та течії з непростими внутрішніми взаєминами. Деякі фанати зосереджуються на активній підтримці своїх команд: організовують яскраві модульні шоу, вивішують банери, вигадують і скандують кричалки. Інші відстоюють свої інтереси у футболі, влаштовуючи бійки з опонентами.

Цей рух — це субкультура зі своїми унікальними правилами, поглядами на життя та символікою. Вона виходить за межі звичайного відвідування матчів. Фанати часто займаються створенням футбольних графіті, беруть участь у турнірах між фанатами суперницьких команд, а також організовують домовлені бійки для демонстрації фізичної сили й витривалості.

Таблиця 1.2

Види футбольного фан-сектору

Види	Характеристика
<i>Ультрас колективи</i>	Відвідують усі домашні та виїзні матчі своєї команди, розробляють аудіо- та візуальні шоу для підтримки, займаються іншими організаційними питаннями. Найактивніші учасники фанатського руху.
<i>Футбольні хулігани</i>	Підтримка улюбленого клубу бійкою, а не аудіовізуальними перформансами. Між хуліганськими угрупованнями ведуться серйозні протистояння. Як правило, футбольне хуліганство проявляється до або після матчу, а також у місцях скупчення вболівальників. Влаштовують домовні бійки — збираються в місцях, недоступних для випадкових очей, і міряються силою. Футбольні хулігани вважають це спортом, а не порушенням громадського порядку. Для них противники — це опоненти, а не вороги.
<i>Фанати, які не належать ні до ультрас, ні до хуліганів</i>	Вони відвідують матчі у фан-секторі, дотримуються правил фанатського руху, підтримують шоу, але не є організаторами цих шоу. Тобто, на відміну від ультрас, інші фанати лише організують підтримку.

На матчах і ультрас, і хулігани, і фанати знаходяться на одному фанатському секторі. Відмінність від інших секторів у тому, що весь матч уболівальники підтримують свою команду стоячи, а також створюють яскраву аудіо- та візуальну підтримку.

Ультрас, які підтримують певний футбольний клуб, діляться на колективи за інтересами. Є свої правила вступу до кожного із них. Їх лідери стежать, щоб усі учасники були активними.

Потрапити на фанатський сектор досить просто — для цього потрібне лише бажання. Жодних анкет чи внесків не вимагається: достатньо придбати квиток або абонемент на відповідний сектор, ознайомитися з правилами поведінки та активно підтримувати команду під час матчу [33].

Якщо ж ви просто вирішили спробувати, а не є зятим фанатом, варто бути готовим до певних незручностей. На фан-секторі можуть розкладати великі прапори, банери чи організовувати шоу, що іноді заважає безпосередньо спостерігати за грою. У звичайних секторах такі заходи, як правило, заборонені.

Фанати створюють видовищну підтримку за допомогою аудіо- та візуальних шоу. Організацією шоу займаються ультрас-колективи, а участь беруть усі присутні на фан-секторі. На трибуні обов'язково має бути хтось, хто «заряджає» — лідер із мегафоном, який задає ритм кричалкам і пісням, а також барабанщик, що підтримує єдиний темп.

Візуальна підтримка також є важливим елементом. Фанати використовують банери — як індивідуальні для кожного колективу, так і один великий, що символізує єдність усієї трибуни. Банери створюються заздалегідь, і їх підготовка може займати багато часу. Для звичайних матчів заздалегідь привозять усе необхідне: прапори, барабани, мегафони чи колонки.

Особливу увагу приділяють підготовці до принципових матчів, таких як «дербі». До таких ігор фанати ретельно продумують ідею перформансу, планують ресурси та бюджети, обговорюють деталі між колективами. Перформанси можуть включати величезні банери, модульні шоу з кольорових тканин чи пірошоу, яке часто розпочинається після голу улюбленої команди або іншої важливої події.

Фанатські лідери комунікують із «Співробітником по роботі з уболівальниками» — представником футбольного клубу, відповідальним за фанатів. Саме з ним вирішуються питання про квитки на виїзні матчі чи дозвіл на пронесення атрибутики на стадіон.

Більшість фанатів залишаються незалежними від свого клубу й навіть можуть бути в опозиції до його керівництва. Їхні перформанси не фінансуються клубом, а організовуються за рахунок власних коштів. У багатьох колективах є

спільна каса, яка наповнюється через внески фанатів або благодійні пожертви. Ці кошти витрачаються на спільні проекти, а іноді збираються безпосередньо для конкретних потреб [8].

Спільну касу фанатських колективів також поповнюють за рахунок продажу атрибутики, дизайн і виробництво якої організують самі фанати. Через обмежені організаційні можливості багато угруповань реалізують продукцію безпосередньо на стадіонах.

Фанати «Динамо Київ» мають більш розвинену інфраструктуру. Вони володіють магазином «Ультра», який є основним джерелом доходу. У цьому магазині продається фанатська атрибутика, молодіжний одяг українських брендів, а також квитки та абонементи на фан-сектор.

Деякі фанатські колективи відкривають власні паби. Наприклад, львівські фанати мають *Cantona pub*, де можна відпочити, придбати клубну атрибутику й поспілкуватися. Проте культура фанатських пабів в Україні значно менш розвинена, ніж у Європі. Там майже кожен фанатський рух має свій паб, часто закритого типу, доступний тільки для вболівальників конкретного клубу.

Що стосується стилю одягу, фанати переважно дотримуються стилю *casual*. Багато брендів адаптують свої колекції, орієнтуючись на цю аудиторію. У минулі роки серед фанатів були популярні бренди як *Fred Perry*, *Lacoste*, *Burberry*, *Stone Island*, *Paul Shark* та інші. Наразі конкретних асоціацій із брендами менше, але взуття від **Adidas**, **New Balance** і **Nike** залишається фаворитом.

Британський бренд **Weekend Offender** випустив лімітовану серію фанатських футболок, зокрема моделі для українських уболівальників із написами *Dynamo* та *Dnipro*. Український праворадикальний бренд **Sva Stone** також співпрацював з ультрас «Динамо», створюючи тематичну продукцію [25, 40].

Фанатський рух виходить далеко за межі футбольних матчів. Його учасники активно займаються соціальною діяльністю, а кожна спільнота обирає власний напрямок розвитку.

Одним із головних векторів є участь у націоналістичних акціях. Більшість українських футбольних фанатів (98%) дотримуються правих поглядів, що

проявляється не лише у трибунній підтримці, а й у регулярних вуличних заходах. Вони допомагають політичним в'язням і своїм колегам із фанатського руху, які потребують підтримки.

Другим важливим напрямом є участь у війні на Сході України. З 2014 року багато фанатів долучилися до лав захисників на фронті, тоді як інші займалися збором коштів та забезпеченням військових спорядженням. Загалом вдалося зібрати значні суми — сотні тисяч гривень [13].

Фанати також відіграли вагомий роль під час Революції Гідності (2013–2014 рр.). Їхня активна участь у протестах привернула увагу медіа. У 2018 році Hromadske.doc створило цикл матеріалів «*Ультрас: шлях до волі*», у якому висвітлено перетворення футбольних хуліганів на рушійну силу революції, а пізніше — на добровольців у російсько-українській війні.

Окрім цього, фанати займаються благодійністю: підтримують дитячі будинки, організовують збір речей і коштів у магазині «Ультра», прибирають міські вулиці, створюють футбольні графіті та допомагають притулкам для тварин. Під час пандемії вони активно збирали кошти на підтримку лікарень.

Фанатський рух став також популярною темою в кіно. У таких фільмах зазвичай зображуються конфлікти між фанатами, їхня агресія та боротьба за честь клубу, а також внутрішньогрупові суперечки і спроби захопити лідерство в колективі [15].

1.3 Нормативно-правове регулювання діяльності фанатів.

В цілому забезпечення безпеки громадського порядку до, під час та після футбольних матчів в Україні регламентується цілою низкою законодавчих актів та постанов Кабінету Міністрів України серед яких основними є: Закон України «Про особливості забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів» від 08 червня 2011 р., постанова Кабінету Міністрів України «Про порядок підготовки спортивних споруд та інших спеціально відведених місць для проведення масових спортивних та культурно-видовищних заходів» від 18 грудня 1998 року, постанова Кабінету Міністрів

України «Про затвердження Порядку організації робіт із забезпечення громадського порядку та громадської безпеки під час проведення футбольних матчів» від 25 квітня 2012 року [4, 7, 16].

Зауважимо, що міжнародне законодавство у цій сфері еволюціонує, про що, зокрема, свідчить Регламент ФІФА з безпеки на стадіонах, який набув чинності 1 січня 2013 року. У зв'язку з цим необхідність корекції вітчизняного законодавства у цій сфері відповідає світовим та європейським тенденціям.

Введення до правового поля Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за вчинення адміністративних правопорушень під час проведення футбольних матчів» від 16 січня 2014 року у пакеті з іншими законодавчими актами, які звужували громадянські права населення України, було політично вмотивованим кроком, направленим на придушення протестної активності руху футбольних фанатів, який підтримав Євромайдан. Втім, проаналізувавши даний документ, можна стверджувати, що його положення в цілому відповідають Регламенту ФІФА. Так, низка новацій у цьому Законі стосуються заборони відвідувати футбольні матчі у якості додаткового адміністративного стягнення для осіб, що порушили Кодекс України про адміністративні правопорушення, а також впроваджує диференційовану шкалу інших адміністративних стягнень. Однак, оскільки ст. 61 Регламенту ФІФА «надає право відповідним органам вводити заборону на відвідування стадіону чи інші санкції та вживати необхідні правові заходи відносно будь-яких виявлених осіб, поведінка яких на стадіоні, або за межами стадіону негативно впливає або створює загрозу безпеці події або іншим людям, які порушують кодекс поведінки на стадіоні, або поведінка яких порушує місцеві закони», предметом для узгодження в цьому питанні можуть виступати лише розміри стягнень [26, 27, 28].

Окрім національних нормативних актів, важливу роль у регулюванні діяльності футбольних фанатів відіграють міжнародні стандарти та вимоги. Такі організації, як УЄФА та ФІФА, встановлюють обов'язкові до виконання норми для забезпечення безпеки під час футбольних матчів. Основні вимоги стосуються запобігання насильству на стадіонах, протидії расизму та дискримінації, а також

забезпечення безпеки глядачів, гравців і персоналу. Регламенти цих організацій передбачають обов'язкове встановлення систем відеоспостереження на стадіонах, підготовку стюардів для контролю безпеки та застосування суворих санкцій до клубів, чії вболівальники порушують встановлені правила. Це змушує національні асоціації адаптувати своє законодавство до вимог міжнародних інституцій, щоб уникнути дискваліфікацій і штрафів для клубів та збірних команд.

Ще одним важливим елементом нормативно-правового регулювання є адміністративно-правові заходи впливу на порушників порядку на стадіонах. Сучасне українське законодавство передбачає адміністративну відповідальність за порушення правил поведінки під час футбольних матчів. Серед таких порушень можна виділити використання піротехніки, незаконне проникнення на футбольне поле, вигукування образливих або дискримінаційних гасел та демонстрацію заборонених символів. Згідно з Кодексом України про адміністративні правопорушення, за ці дії передбачено штрафи, адміністративний арешт та, в окремих випадках, заборону на відвідування футбольних матчів протягом певного періоду. Важливим є те, що ці санкції можуть бути посилені залежно від тяжкості порушення та його наслідків для громадського порядку [41].

Ключову роль у забезпеченні виконання нормативно-правових вимог відіграють правоохоронні органи та служби безпеки стадіонів. Поліція забезпечує контроль за поведінкою вболівальників за межами стадіонів, тоді як стюарди, що працюють на стадіонах, здійснюють внутрішній контроль за дотриманням правил. У разі виявлення правопорушень правоохоронці мають право затримувати порушників та складати адміністративні протоколи. Впровадження сучасних технологій, таких як системи розпізнавання обличчя та відеоспостереження, дозволяє ідентифікувати фанатів-порушників та накладати на них індивідуальні санкції. Такий підхід сприяє профілактиці правопорушень і створює більш безпечне середовище для глядачів на стадіонах.

Нормативно-правове регулювання діяльності футбольних фанатів в Україні спирається на комплексний підхід. Воно включає міжнародні стандарти (регламенти ФІФА та УЄФА), спеціалізовані національні закони (наприклад, «Про

особливості забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів») та загальні нормативно-правові акти (Конституція України, КУпАП, Закон «Про Національну поліцію»). Така система правового регулювання дозволяє ефективно контролювати поведінку ультрас та забезпечувати громадський порядок під час футбольних матчів, створюючи безпечні умови для глядачів та учасників змагань.

Висновки до 1 розділу

1. Дослідження дозволило виявити, що вони мають певну ієрархію, яка визначається рівнем активності та впливом кожного учасника. Взаємодія між лідерами та прихильниками впливає на стратегію та цілі руху ультрас у світі.

2. Українські фани можуть змінювати свою поведінку та стратегію під впливом зовнішніх факторів, таких як політичні події або культурні трансформації. Ці зміни можуть призвести до перегрупування ультрас та зміни їхніх цілей.

3. Нормативно-правове регулювання діяльності футбольних фанатів в Україні є важливим аспектом забезпечення громадського порядку та безпеки під час спортивних заходів. Законодавча база у цій сфері представлена як національними законами, так і міжнародними регламентами, зокрема Регламентом ФІФА. Вітчизняні норми загалом відповідають європейським стандартам, хоча потребують постійної адаптації до світових тенденцій.

Удосконалення правового регулювання у цій сфері має бути спрямоване на гармонізацію з міжнародними нормами, забезпечення прав громадян та гарантування безпеки для всіх учасників футбольних заходів.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1. Методи дослідження.

У процесі дослідження, яке має на меті отримання нових фактів, узагальнення та виявлення шляхів вдосконалення все існуючих, використана система методів науково-педагогічного дослідження. Вона полягає в виявленні шляхів та засобів, спрямованих на одержання нових знань та інтерпретацію отриманих результатів.

З метою забезпечення наукової вірогідності результатів дослідження в роботі було використані наступні методи дослідження:

- аналіз спеціальних літературних джерел, моніторинг інтернет-сайтів;
- історичний метод;
- порівняння й співставлення;
- метод систематизації;
- соціологічні методи (бесіда, анкетування, глибинне інтерв'ю);
- методи математичної статистики.

Аналіз літературних джерел – метод аналізу текстів, який припускає вивчення спеціальних літературних джерел для збору інформації з теми дослідження. Метод дослідження, спрямований на вивчення та аналіз спеціальних літературних джерел та моніторинг інтернет-ресурсів про рух футбольних ультрас України в період війни.

Організований наступним чином: пошук та аналіз літературних джерел (дослідження наукових статей, книг, дисертацій та інших видань, що стосуються футбольних ультрас в Україні та їх активності в період війни); аналіз змісту та методології наукових праць, що вже проводилися у даній тематиці; виявлення ключових тем, проблем та підходів до вивчення руху футбольних ультрас в Україні.

Моніторинг інтернет-ресурсів: спостереження за активністю футбольних ультрас на соціальних мережах, форумах, новинах та інших онлайн-платформах. Також аналіз публікацій, коментарів та обговорень, пов'язаних з ультрасами та їх

участю в подіях, що відбуваються в Україні під час війни. Виявлення тенденцій, змін та особливостей у поведінці та діяльності футбольних фанатів у контексті воєнного конфлікту.

Цей метод дослідження дозволить отримати комплексне уявлення про рух футбольних ультрас в Україні під час війни, виявити його особливості та вплив на суспільство.

Історичний метод. Спрямований на дослідження процесів реконструкції історії руху футбольних ультрас в Україні: походження, розвитку та еволюції ультрас-руху в Україні до початку війни. Це дозволяє зрозуміти основні фактори, які вплинули на формування ультрас-груп та їхню діяльність. Аналіз історичних подій, які мали вплив на розвиток руху футбольних ультрас в Україні, зокрема попередні конфлікти, політичні та соціальні зміни. Це дає зрозуміти, як воєнний конфлікт впливає на активності угруповань ультрас. Використання історичного методу у дослідженні руху футбольних фанатів України в період війни полягає у ретроспективному аналізі подій, який допоможе краще зрозуміти сучасний стан та тенденції ультрас-руху в умовах воєнного конфлікту.

Порівняння й співставлення. Процес співставлення предметів або явищ дійсності з метою встановлення схожості чи відмінності між ними, а також знаходження загального, притаманного, що може бути властивим двом або кільком об'єктам дослідження. В дослідженні застосовувався для порівняння руху футбольних ультрас в світі та Україні.

Метод систематизації. Систематизація – це процес зведення різних знань про предмети та явища в єдину систему. В даній роботі, система розглядалась як комплекс процесів і явищ, що формують знання про фанатів футболу. Застосування цього комплексу досліджень полягає у структурованому та логічному підході до збору, обробці та аналізу даних з метою отримання об'єктивних результатів та висновків. А також, визначити модель поведінки українських фанатів на футбольні стадіони та поза ним [14].

Соціологічні методи. Бесіда – емпіричний метод одержання інформації на основі обговорення поставленої проблеми [14]. В дослідженні проводились

двосторонні обговорення, метою яких було визначення особливостей управлінських, нормативних та фінансових аспектів футбольних ультрас України.

Була необхідність соціологічного опитування для отримання як фактичної інформації, так і оціночних суджень. Протягом дослідження було проведено анкетування серед футбольних фанатів з метою визначення проблем рухів ультрас. Склад респондентів визначений з урахуванням завдань дослідження. Анкета містила ряд закритих та відкритих запитань. Вона була складена таким чином, щоб показати важливі аспекти про рух футбольних ультрас. На деякі запропоновані запитання респонденти мали можливість дати більш розгорнуту відповідь. Анкета міститься у Додатку 1.

Глибинне інтерв'ю – метод збору соціальної інформації, що ґрунтується на вербальній соціально-психологічній взаємодії між інтерв'юером і респондентом з метою одержання даних, які цікавлять дослідника. Застосування даного опитування в проведеному дослідженні мало на меті визначення невідомих аспектів ультрас, глибоке розкриття досліджуваного питання, з'ясування деталей, відкриття нового, а не лише оцінка вже відомих фактів [14].

Метод математичної статистики. Отриманий в результаті анкетування фанатів, матеріал був оброблений з використанням методів математичної статистики. А саме метод середніх величин, який дозволяє дослідити основні параметри через середнє арифметичне (M_x). Обробка результатів досліджень проводилася на електроннообчислювальній машині:

- процентне співвідношення:

$$\frac{M}{n} + \frac{100\%}{x}$$

де, M – число вибірки;

x – невідоме (y %);

n – критерій, який досліджується.

2.2. Організація дослідження

Магістерську роботу було виконано у такій послідовності: вибір теми – визначення мети і завдань дослідження – з'ясування об'єкта і предмета – бібліографічний пошук та відбір літератури з теми, її вивчення – складання попереднього змісту – написання вступу – виклад теорії, організації та проведення дослідження – обробка отриманих результатів, формулювання висновків, оформлення списку використаних джерел. Потім здійснювалося літературне й технічне оформлення роботи, її рецензування, підготовка до захисту і захист магістерської роботи.

Виконання роботи здійснювалось у відповідності з індивідуальним планом-графіком, затвердженим кафедрою.

Процес роботи над дослідженням ділився на три основні етапи:

- підготовчий;
- аналітичний;
- заключний.

На першому етапі здійснювалося формування проблеми дослідження, визначення основного набору дослідницьких засобів (методика, техніка дослідження, порядок їх застосування), а також визначення мети і завдань дослідження, збір емпіричного матеріалу для вивчення ролі, значення та особливостей використання інформації та інформаційних технологій в футбольному русі. Аналітичний етап проведення досліджень за темою магістерської роботи передбачав інтерпретацію отриманої емпіричної інформації і опис його результатів. Заключний етап передбачав теоретичний аналіз, узагальнення та обговорення даних, отриманих на першому і другому етапах дослідження, а також їх опис і розробка теоретичних висновків.

РОЗДІЛ 3

СУЧАСНА СТРУКТУРА РУХУ ФУТБОЛЬНИХ УЛЬТРАС

Футбольний ультрас-рух сьогодні є складною та добре організованою мережею фанатських груп, які підтримують свої клуби не лише під час матчів, але й у суспільному та політичному житті. Рух має унікальні риси, які відрізняють його від звичайних уболівальників. Ультрас-групи функціонують на кількох рівнях, маючи свою ієрархію, внутрішні правила, і часто незалежність від офіційних футбольних структур.

Більшість ультрас-груп мають чітку організаційну структуру з лідерами, які координують діяльність групи. Усередині кожної організації існують окремі підрозділи, відповідальні за певні аспекти: виготовлення банерів, піротехніку, організацію виїздів, збори коштів на підтримку активностей тощо. Це дозволяє групам діяти ефективно і швидко реагувати на будь-які події, пов'язані з клубом.

Основним завданням ультрас є створення максимальної підтримки для свого клубу під час матчів. Вони організують масштабні шоу з використанням банерів, співів, хореографії та піротехніки, щоб мотивувати команду та підняти мораль інших уболівальників. Ультрас є ключовими творцями атмосфери на стадіоні, і багато хто з них вважає, що саме вони роблять матчі «живими» та незабутніми.

Фани тісно пов'язані з містом або регіоном, де базується їхній клуб. Вони підкреслюють свою відданість не лише команді, але й місцевій спільноті. Часто ультрас виступають як своєрідні захисники традицій та історії свого клубу, зокрема у випадках, коли клубна адміністрація приймає рішення, що суперечать інтересам фанатів.

Важливою рисою фанів є прагнення до автономії від офіційних структур клубу. Ультрас прагнуть зберігати незалежність і часто критикують комерціалізацію футболу, яку вони вважають загрозою для автентичності гри. Вони можуть виступати проти рішень керівництва клубу, якщо ті, на думку ультрас, шкодять команді або ігнорують інтереси уболівальників.

Багато ультрас-груп мають не лише спортивні, але й соціальні чи політичні погляди. Хоча не всі угруповання ультрас активно займаються політикою, деякі з них підтримують конкретні ідеології або використовують свої платформи для вираження соціальних позицій. Це може включати участь у громадських акціях, благодійних заходах або навіть протестах проти політики клубу чи держави.

Історично ультрас-рух часто асоціюється з хуліганськими проявами, проте не всі угруповання ультрас беруть участь у насильницьких конфліктах. Важливо розуміти, що ультрас та футбольні хулігани — це не завжди одне й те саме. Проте змагання та суперництво між різними ультрас-групами є звичайною практикою, що інколи призводить до конфліктів як між уболівальниками, так і з поліцією.

Групи фанатів (загалом це фірми, вони є частиною складової ультрас) часто встановлюють контакти з фанатськими організаціями інших країн, обмінюючись досвідом та культурою підтримки клубів. Такі зв'язки можуть мати різний характер – від дружніх відносин до політичних союзів, об'єднаних спільними ідеями, такими як боротьба проти комерціалізації футболу або протистояння певним соціальним явищам [21].

Соціальні мережі та інтернет стали важливими інструментами для ультрас у плані комунікації та організації. Через онлайн-платформи вони обмінюються інформацією, координують дії, збирають кошти та привертають увагу до своїх акцій. Це дозволяє руху залишатися актуальним і мобільним у сучасному світі.

Таким чином, сучасний ультрас-рух має багатшарову структуру, що поєднує спортивні, соціальні та культурні аспекти. Це не лише фанатська підтримка на трибунах, але й активна участь у житті громади та боротьба за збереження автентичності футболу.

3.1. Фактори, що вплинули на трансформацію руху футбольних ультрас.

Останніми роками стали більш поширеними прояви расизму, нетерпимості, демонстрації забороненої на футбольних аренах символіки тощо. Згідно даним «Hateful» – звіту результатів моніторингу у період з вересня 2009-го по березень

2011 років – на українських та польських стадіонах офіційно зафіксовано 133 випадки у Польщі, в Україні – 62 прояви расизму чи ксенофобії. В обох країнах понад 50 випадків стосувалися демонстрування фашистської символіки чи расистських закидів [1].

Неправомірні дії вболівальників на стадіонах тягнуть за собою штрафні санкції з боку Спілки європейських футбольних асоціацій (далі – УЄФА). Так, у 2011 році дисциплінарний комітет УЄФА прийняв рішення щодо неприпустимої поведінки фанатів ФК «Карпати» та наклав на клуб штраф у розмірі 25 тис. євро [9]. Міжнародна федерація футболу (далі – ФІФА) у 2013 році зобов'язала збірну України з футболу провести без глядачів матч кваліфікації ЧС-2014 із командою Польщі та дискваліфікувала на п'ять років «Арену Львів» у зв'язку з проявами расизму і нацизму, зафіксованими на цьому стадіоні [34].

Українські національні футбольні організації також фіксують все більше порушень з боку вболівальників на стадіонах, що відбивається на фінансовому становищі ФК. Так, наприклад, у 2014 році Контрольно-дисциплінарним комітетом Федерації футболу України (КДК ФФУ) було накладено штрафи на ФК «Карпати» [17], ФК «Ворсклу», ФК «Динамо-Київ» та ФК «Шахтар» [18] за використання піротехнічних засобів, скандування нецензурних виразів та інші неправомірні дії. Відзначимо також, що у сезоні 2013-2014 рр. майже кожна футбольна зустріч у Прем'єр-лізі відбувалася із порушеннями ультрас Регламенту інфраструктури стадіонів та заходів безпеки проведення змагань з футболу ФФУ [20]. Тому таку слабку реакцію на неправомірні дії вболівальників з боку ФФУ можна вважати неадекватною з огляду на масовість правопорушень.

Складною є ситуація із використанням піротехнічних засобів на футбольних аренах України. З одного боку, вони створюють загрозу пожежі й заборонені регламентами ФІФА, УЄФА та ФФУ. З іншого, – піротехнічні шоу у виконанні фанатів завжди виглядають яскраво і ефектно, що заохочує відвідування стадіонів. В європейській практиці, наприклад, використання піротехніки є забороненим, але факти порушень фіксуються достатньо часто. Це зумовлено тим, що в більшості випадків присутня негласна домовленість про те, що відповідають за порушення,

сплачуючи штрафи адміністрації ФК, а ультрас, наприклад, не кидають фаєри на поле. В українському футболі ситуація із використанням піротехніки залежить від позиції менеджменту чи власника клубу. Ставлення, відповідно, неоднозначне, – від нейтрального, до негативного [23].

Найпоширенішим явищем на футбольних стадіонах України є скандування ультрас націоналістичних лозунгів, що заборонено статтею 60 Регламенту ФІФА з безпеки на стадіонах (далі – Регламент ФІФА). Зокрема, у ній вказується, що пропаганда або оголошення політичних, або релігійних лозунгів, або будь-які інші політичні, або релігійні акції всередині, або в безпосередній близькості від стадіону за допомогою будь-яких засобів суворо забороняється до, під час і після матчу [10].

Традиційними стали порушення, коли ультрас створюють провокаційні банери і прапори, вигукують образливі лозунги та співають нецензурні пісні по відношенню до політичних діячів [6]. Водночас, за Регламентом ФІФА організатор заходу у співпраці з місцевими правоохоронними органами має забезпечити, щоб на стадіоні або в його безпосередній близькості, вболівальники не вчиняли провокаційних або агресивних дій, що включають в себе, наприклад, неприйнятні рівні словесної провокації чи агресії по відношенню до гравців, відповідних офіційних осіб або фанів команди суперників, расистську поведінку, банери і прапори, які мають провокаційні і агресивні гасла [2,3].

Необхідно визнати, що сьогодні в суспільстві формується приязне ставлення до таких негативних проявів активності українських футбольних фанатів. Проте подібні вчинки мають великі шанси стати не ситуативною відповіддю на зовнішні та внутрішні загрози, а нормою у поведінці ультрас, частиною їх субкультури. Це зробить неможливою, або некомфортною присутність на стадіонах основної маси вболівальників, які хочуть бути свідками спортивної події, без комерційних чи політичних впливів.

Зменшення можливостей для вищевказаної протиправної діяльності гарантує виконання існуючих законів України, як фанатською спільнотою, так і адміністративними та правоохоронними органами та введення у правове поле нових законодавчих актів, що мають базуватися на регламентних документах

ФІФА та УЄФА. Сьогодні можна констатувати наявність суттєвих проблем у дотриманні існуючого законодавства між вказаними суб'єктами та дефіциту правової бази, що унормовує існування спільноти футбольних фанатів.

Одним із факторів, що вплинули на трансформацію руху футбольних ультрас став початок війни на території України у 2014 році. Саме в той час рух став більш об'єднаним та відбулося перемир'я між рухами фанів. Їх діяльність зазнала серйозної трансформації, саме з огляду наступних аспектів, таких як: підвищення патріотизму та ідейної єдності; мілітаризація руху; репутаційні зміни (див. табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Аспекти, що вплинули на рух фанів з початком війни на сході України

Складова	Характеристика
<i>Підвищення патріотизму та ідейної єдності</i>	Ультрас, які традиційно були розділені клубними уподобаннями, почали об'єднуватися навколо спільних патріотичних ідей. В умовах загрози територіальній цілісності України рух ультрас став активною частиною громадянського суспільства, підтримуючи українську армію і беручи участь у волонтерській діяльності.
<i>Мілітаризація руху</i>	Багато представників ультрас безпосередньо долучилися до лав Збройних Сил України, добровольчих батальйонів та інших військових формувань. Цей досвід сприяв виникненню більш дисциплінованих структур всередині фанатських рухів, підвищивши їх організованість.
<i>Репутаційні зміни</i>	Громадське сприйняття ультрас змінилося. Якщо раніше їх асоціювали переважно з хуліганством, то після початку війни ультрас стали розглядати як захисників національних інтересів та активних учасників у боротьбі за незалежність.

Далі COVID-19, пандемія суттєво вплинула на футбольні ультрас-групування в Україні, так само, як і на ультрас-рух у всьому світі. Карантинні обмеження, заборона на проведення масових заходів та матчів із глядачами, а також загальна соціальна і економічна криза, викликана пандемією, мали кілька важливих наслідків для українських ультрас.

Основними змінами та наслідками для фанатів в Україні є відсутність матчів та стадійних активностей. Одним із ключових ударів пандемії по ультрас стало закриття стадіонів для вболівальників у період карантину та деяка частина руху відвідувала матчі, організовувались їдучи автобусами та потягами на матчі в інші міста підтримуючи свій клуб під стадіонами. Згадуючи можу розповісти, що саме в той час я бачила, як наприклад у місті Запоріжжя під час матчу Динамо Київ – Зоря (Луганськ), який проходив на стадіоні «Славутич-Арена» було помітно як рухи обох команд були згуртованими та разом підтримували свої команди, хоча раніше між рухами була ворожнеча. Лише в одного руху був барабан, тому по черзі лунали заряди від обох команд під воротами стадіона, це показує те що фанати можуть за будь яких обставин об'єднуватися та долати будь які перешкоди разом. Оскільки основна діяльність ультрас полягає в підтримці команд на трибунах, через це рух тимчасово втратив свій головний майданчик для самовираження. У цей час фанати зосередили свою увагу на альтернативних формах діяльності.

Багато українських ультрас-груп під час пандемії почали активно займатися волонтерством та соціальною допомогою. В умовах поширення вірусу і складної економічної ситуації ультрас брали участь у доставці продуктів і медикаментів до лікарень, допомозі малозабезпеченим родинам та підтримці медичних працівників. Наприклад, деякі групи збирали кошти на засоби індивідуального захисту або організовували акції допомоги для тих, хто постраждав від наслідків пандемії. Також використовували свій вплив і платформу для вираження громадянської позиції щодо соціальних чи політичних подій. Ультрас стали більш помітними учасниками протестних акцій, підтримуючи різні громадські ініціативи, як, наприклад, протести проти корупції або за права людей під час карантинних заходів.

Карантинні заходи також негативно вплинули на фінансовий стан багатьох ультрас-груп. Підтримка ультрас зазвичай фінансується за рахунок внесків членів, продажу атрибутики та благодійних зборів, які під час пандемії значно скоротилися. Відсутність матчів і активних заходів позбавила групи частини джерел доходу, що призвело до складнощів у фінансуванні традиційних активностей, таких як виїзди на матчі чи організація шоу на стадіонах.

Ультрас-групи змушені були активно використовувати соціальні мережі та інтернет для підтримки зв'язку з членами та вболівальниками, а також для організації нових форм активностей. Онлайн-форуми та платформи стали важливими для координації дій груп, збору коштів на соціальні акції та розповсюдження інформації про їхню діяльність.

Після часткового зняття карантинних обмежень у 2021 році ультрас повернулися на стадіони, однак це повернення було поступовим і супроводжувалося новими викликами. Ультрас-групи почали організовувати акції підтримки навіть на матчах з обмеженою кількістю глядачів або за межами стадіонів. Важливою рисою стало відновлення піротехнічних шоу та хореографії, хоча для багатьох груп це стало можливим не одразу через фінансові та організаційні проблеми.

Далі перешкодою для фанів стала війна, яка розпочалася 24 лютого 2022 року. На цьому рух ультрас в Україні настав згасати, але лише на стадіонах. Більша частина фанатів взяла зброю до рук та пішли воювати, так як частина фанатів вже воювала з 2014 року інші приєднувалися до своїх та організовувались в підрозділи. Ще раніше роками на заводі Атек проводили вишкали (кожної неділі збиралися не байдужі люди та тренувалися, як діяти в певних ситуаціях якщо до них додому прийде війна, представники ультра одні з ініціаторів хто проводив такі вишкали). Ретельно пішли збори коштів, допомога із закордону надходила від дружніх клубів цілими фурами, ультрас себе забезпечували самі та шукали різні виходи для того, щоб бути в повній готовності. Після цього футбол для фанатів став лише відпочинком, щоб відволіктися від того жаху що відбувається. Фанати які внесли вагомий внесок в українську історію потрапили в полон із оточеного Маріуполя, на

даний момент повернулося з полону не багато Редіс (Денис Прокопенко, командир операції битви за Маріуполь, фанат «Динамо Київ»), Вишня (Білецький Андрій, екскомандир полку «Азов», фанат «Динамо Київ»), Білий (Андріанов Владислав, боєць «Азову», фанат «Шахтаря»), Несмачний (Мазорчук Володимир, відправився на підмогу гелікоптером в оточений Маріуполь, фанат «Динамо Київ»), Роджер (Левченко Максим, відправився на підмогу гелікоптером в оточений Маріуполь, фанат «Динамо Київ»), Телек (Дмитро, фанат «Динамо Київ»), Грінка (Гринцевич Назарій, наймолодший захисник Азовсталі, фанат «Нива Вінниця»), Електрон (Андрій, боєць Азову, фанат «Динамо Київ»), Комуніст (Єгоров Анатолій, командир полковників, фанат «Шахтаря»), Торк (захисник Азовсталі, фанат «Маріуполя») та інші. Нажаль багато фанів ще досі не повернулися, маємо надію, що найближчим часом все зміниться, та кожен воїн буде вдома.

Війна в Україні радикально змінила структуру та діяльність ультрас. В умовах військових дій фанати адаптувались до нових реалій, зберігаючи свою ідентичність та активність у суспільстві (див. таб. 3.2).

Таблиця 3.2

Структура ультрас в умовах війни

Складова	Характеристика
<i>Декентралізація</i>	Фанатські групи стали менш формалізованими. Ультрас почали організовуватись у невеликі команди, які легше адаптувались до змін. Це дало змогу швидше реагувати на потреби суспільства та військових
<i>Лідерство та координація</i>	Лідери ультрас стали важливими фігурами у координації волонтерських ініціатив. Їхня роль вийшла за межі організації підтримки команди та включилася в управління соціальними проектами, такими як збір гуманітарної допомоги

Продовження таб. 3.2

<i>Використання цифрових платформ</i>	Соціальні мережі стали основним інструментом комунікації для ультрас. Вони використовують платформи, такі як Facebook та Instagram, для організації акцій, обміну інформацією та підтримки один одного. Це допомогло зберегти згуртованість руху в умовах ізоляції
<i>Взаємодія з клубами</i>	У період війни відносини між ультрас і клубом стали більш відкритими і конструктивними: клуби активно співпрацюють з ультрас у проведенні благодійних матчів та акцій. Це підкреслює соціальну відповідальність клубів та підтримку іміджу як активного учасника в допомозі країні
<i>Підтримка ультрас</i>	Клуби підтримують ініціативи ультрас, що стосуються збору коштів і гуманітарної допомоги. Це створює позитивний імідж не лише для клубу, а й для фанатів, які активно залучаються до важливих соціальних справ

У відповідь на виклики війни, ультрас активно включилися у волонтерську діяльність. Вони організували збір коштів на підтримку Збройних Сил України, проводили акції зі збору гуманітарної допомоги для постраждалих регіонів. Такі ініціативи змістили акцент з традиційного уболівання на активну участь у суспільних процесах.

З початком війни кількість матчів з глядачами значно зменшилась через загрози безпеці. Фанати «Динамо» адаптувались, створюючи онлайн-спільноти для обговорення матчів та підтримки команди. Це дозволило зберегти активність фанів, незважаючи на фізичну відсутність на стадіоні.

Таблиця 3.3

**Фактори, що вплинули на розвиток та функціонування футбольного
ультрас-руху в Україні**

Фактор	Характеристика
<i>Війна та суспільно-політичні події</i>	Війна стала найсуттєвішим фактором, який змінив структуру, цінності та напрямки діяльності ультрас-руху. Більшість учасників дослідження вказали на посилення патріотичних настроїв, консолідацію угруповань та збільшення їхньої участі у волонтерській і військовій діяльності. Також підкреслено ризики втрати активності через втому та втрати на фронті
<i>Соціальна роль ультрас-руху</i>	Ультрас-групи стали важливими суб'єктами у громадському житті. Їхня діяльність виходить за рамки суто спортивного контексту, включаючи збір гуманітарної допомоги, організацію благодійних заходів і підтримку армії
<i>Вплив медіа та інформаційних кампаній</i>	Активна інформаційна підтримка, висвітлення діяльності ультрас у медіа та соціальних мережах сприяють формуванню позитивного іміджу руху серед громадськості. Проте одночасно існують ризики надмірної політизації, які можуть вплинути на внутрішню єдність угруповань
<i>Культурно-ідеологічні чинники</i>	Спільні цінності, такі як патріотизм, солідарність і готовність до самопожертви, значно вплинули на згуртованість руху. Разом із тим, окремі угруповання можуть демонструвати різні ідеологічні підходи, що в деяких випадках стає причиною конфліктів

3.2. Роль державної політики та соціуму на зміну поведінки футбольних ультрас-угруповань.

Соціум грає важливу роль у формуванні поведінки футбольних фанатів, а також може впливати на їх зміну. Він включає в себе всі соціальні структури, такі як сім'я, школа, спортивні організації, ЗМІ, політичні та культурні установи. Вплив соціуму на поведінку ультрас може бути досить значним.

З одного боку, він може впливати на формування ультрас через соціалізацію. Наприклад, сім'я та школа можуть впливати на формування цінностей, стандартів поведінки та сприйняття соціальних норм. Також, ЗМІ та культурні установи можуть впливати на ультрас через поширення певних ідеалів та стереотипів.

З іншого боку, фани також можуть впливати на соціум через свою поведінку та активності. Їхні дії та публічні виступи можуть викликати обговорення в суспільстві та в ЗМІ, що може призвести до зміни ставлення громадськості до них.

Отже, взаємодія між соціумом та футбольними ультрас є двосторонньою. Соціум може впливати на ультрас через процеси соціалізації та формування цінностей, а також вони можуть впливати на соціум через свою поведінку та активності.

Соціум грає важливу роль у формуванні поведінки футбольних фанатів. Їх поведінка може бути впливана соціальними, економічними та культурними чинниками. Наприклад, якщо ультрас виростають у середовищі, де насильство та агресія є прийнятною формою взаємодії, це може вплинути на їхню поведінку на футбольних матчах.

З іншого боку, соціум може впливати на фанатів шляхом позитивного прикладу, підтримки спортивних ініціатив та сприяння розвитку альтернативних форм виразності. Важливо також враховувати роль влади та правоохоронних органів у контролі та регулюванні поведінки ультрас на футбольних матчах.

Загалом, соціум має можливість впливати на зміну поведінки футбольних ультрас через соціальні програми, освіту, спортивні ініціативи та інші форми соціальної взаємодії.

Україна має довгу історію взаємодії між політиками та ультрас, яка часто була контроверсійною та складною. Українські ультрас часто брали участь у політичних подіях, особливо під час Революції Гідності в 2013-2014 роках. Під час цих подій ультрас грали активну роль у протистоянні з правоохоронними органами та підтримували протести проти корупції та авторитаризму.

Однак після Революції Гідності взаємодія між політиками та ультрас стала більш складною. Деякі угруповання продовжують виступати як активні учасники політичних та соціальних подій, виступаючи за права та свободи громадян. Одночасно існують приклади взаємодії між ультрас та політиками, які можуть бути спрямовані на маніпуляцію для досягнення політичних цілей.

Загалом, взаємодія між політиками та ультрас в Україні є складною та різноманітною, і вона може мати як позитивні, так і негативні наслідки для суспільства. Важливо проводити дослідження та аналіз конкретних ситуацій, щоб краще зрозуміти цей складний взаємозв'язок.

Державна політика щодо футбольних ультрас може включати різні аспекти, такі як законодавство, поліцейські заходи, соціальні програми та співпраця з футбольними клубами.

Таблиця 3.4

Напрямки державної політики щодо ультрас

Напрямок	Характеристика
<i>Законодавство</i>	Закони та положення, спрямовані на регулювання поведінки ультрас на стадіонах та в громадських місцях. Це може включати заборону піротехніки, насильства та інших небезпечних дій.
<i>Поліцейські заходи</i>	Поліцейський нагляд та контроль за діяльністю ультрас на стадіонах та в інших місцях збору фанатів.

Продовження таб. 3.4

<i>Соціальні програми</i>	Розвиток соціальних програм, спрямованих на профілактику насильства та реабілітацію ультрас, які втратили контакт з суспільством.
<i>Співпраця з футбольними клубами</i>	Сприяння співпраці між футбольними клубами та ультрас для покращення безпеки та сприяння позитивному фанатському середовищу.

Це лише кілька можливих напрямків державної політики щодо ультрас. Важливо зазначити, що ефективна політика потребує ретельного аналізу та врахування конкретних умов у кожній країні.

Якщо розглядати навпаки, ультрас, як і будь-яка інша група футбольних фанатів, можуть мати вплив на політику та суспільство, але в контексті війни цей вплив може бути особливо складним і контрверсійним. В деяких випадках ультрас можуть виступати як активні учасники конфлікту, підтримуючи або навіть беручи участь у бойових діях. В інших випадках вони можуть виступати як групи, які спрямовують свою енергію на допомогу пораненим військовим, збору коштів для воєнних потреб або політичному протесту.

Ультрас можуть мати значний вплив на суспільство через свою масовість та організованість, що може бути використано для мобілізації та підтримки різних політичних чи воєнних рухів. Однак цей вплив може мати як позитивні, так і негативні наслідки, залежно від конкретних обставин.

Ультрас-унрупуння можуть також стати об'єктом маніпуляції соціально-політичними силами або навіть використовуватися для посилення репресивних заходів держави. Також важливо враховувати, що ультрас не є однорідною групою, і реакція різних груп може значно відрізнятися залежно від контексту та обставин.

У цьому контексті важливо розуміти, що ультрас як футбольні фанати можуть мати різний вплив на політику та війну. Подальше дослідження та аналіз конкретних ситуацій може допомогти краще зрозуміти цей складний та багатогранний вплив.

Україна, як і багато інших країн, має складні відносини між футбольними ультрас та державою. Фанати можуть мати вплив на політику через свою масовість, але також можуть ставати причиною конфліктів та порушень громадського порядку.

Таблиця 3.5

Шляхи позитивного впливу ультрас на політику держави

Напрямок	Характеристика
<i>Співпраця та діалог</i>	Це може бути досягнуто через створення спеціальних комісій або рад, які включають представників ультрас.
<i>Розвиток соціальних програм</i>	Проекти зайнятості, освіти та розвитку молодіжних ініціатив. Це може сприяти зменшенню агресивності та покращенню стосунків між ультрас та суспільством.
<i>Вплив на клуби</i>	Регулярний діалог між клубами та ультрас, а також створення спеціальних програм для фанатської активності для забезпечення безпеки та позитивного фанатського середовища.
<i>Законодавчий контроль</i>	Законодавчі акти, які регулюють поведінку ультрас та забезпечують безпеку на стадіонах. При цьому важливо забезпечити баланс між захистом прав ультрас та забезпеченням громадської безпеки.

Це лише кілька можливих шляхів, як держава може сприяти позитивному впливу ультрас на політику. Важливо зазначити, що успішна політика потребує широкого обговорення та врахування всіх сторін.

Є декілька позитивних прикладів взаємодії між ультрас та політиками, які допомогли вплинути на політику:

1. Підтримка демократичних цінностей. Ультрас можуть виступати за демократичні цінності та права людини. Наприклад, під час Революції Гідності ультрас активно підтримували протести та виступали за зміни в українському суспільстві. Підтримка демократичних цінностей від ультрас може включати

активну участь у масових протестах, захист прав людини та свободи слова, а також підтримку демократичних інституцій. Фани можуть виступати проти авторитарних режимів, підтримувати свободні вибори та боротьбу з політичним утиском. Вони можуть виступати за розвиток громадянського суспільства, активну участь у прийнятті рішень та забезпечення прозорості та відповідальності влади. Така підтримка демократичних цінностей може мати значний вплив на політичний процес та сприяти побудові вільного та відкритого суспільства.

2. Боротьба з корупцією. Ультрас-угруповання можуть бути активними учасниками антикорупційних рухів та сприяти боротьбі з корупцією в політиці та суспільстві.

Один з конкретних прикладів боротьби з корупцією від ультрас може бути їхня участь у масових протестах проти корупційних схем у владі або бізнесі. Наприклад, фани можуть організовувати масові акції протесту або страйки, спрямовані на вимагання розслідування конкретних корупційних справ, відставки корумпованих посадовців чи прийняття законів, спрямованих на запобігання корупції.

Також ультрас можуть публічно виступати проти корупції через свої соціальні мережі, публічні заяви та демонстрації. Вони можуть виступати за заборону корупційних схем у спортивному бізнесі, вимагати прозорості та відкритості у фінансових операціях футбольних клубів та спонсорських угод.

Фанати також можуть використовувати свої соціальні мережі та інформаційні ресурси для публікації фактів корупції, розслідувань та аналітики щодо корупційних справ у футбольному середовищі або в суспільстві загалом. Така діяльність може привернути увагу до проблеми корупції та сприяти формуванню громадської думки щодо необхідності боротьби з цим явищем.

3. Сприяння спортивним ініціативам. Ультрас можуть виступати за розвиток спорту та сприяти спортивним ініціативам, що може мати позитивний вплив на спортивну політику країни.

Фани можуть сприяти спортивним ініціативам, які спрямовані на розвиток спорту та покращення умов для фанатів. Наприклад, вони можуть організовувати

благодійні акції для підтримки молодих спортсменів, збираючи кошти на їхню підготовку та участь у змаганнях. Також ультрас можуть виступати за покращення умов для фанатів на стадіонах, вимагаючи забезпечення безпеки, комфорту та доступності квитків для всіх шарів суспільства.

Крім того, вони можуть організовувати спортивні заходи, такі як турніри з футболу або інших видів спорту, щоб сприяти активному способу життя та популяризувати спорт серед молоді. Такі заходи можуть бути спрямовані на залучення уваги до спорту, підтримку молодих талантів та розвиток спортивної культури в суспільстві.

Ультрас також можуть виступати за покращення інфраструктури для спорту в містах, вимагаючи будівництва та реконструкції спортивних об'єктів, створення спортивних майданчиків для молоді та розвиток спортивних програм для дітей та підлітків.

4. Соціальна взаємодія. Ультрас можуть брати участь у благодійних акціях, соціальних проектах та інших ініціативах, що сприяють покращенню життя громадян.

Фани можуть брати участь у соціальній взаємодії, сприяючи спільноті та підтримуючи різноманітні благодійні та громадські ініціативи. Вони можуть організовувати заходи збору коштів для допомоги нужденним, участь у благодійних акціях та волонтерських програмах.

Крім того, ультрас-угруповання можуть сприяти соціальній взаємодії шляхом організації культурних та освітніх заходів, спрямованих на підтримку розвитку спільноти. Вони можуть організовувати лекції, майстер-класи, культурні події та інші заходи, що сприяють обміну знаннями та досвідом між учасниками спільноти.

Також ультрас можуть взаємодіяти з іншими фанатськими групами та спортивними організаціями для сприяння спортивному дозвіллю та популяризації здорового способу життя серед молоді. Це може включати спільні заходи, обмін досвідом та сприяння спортивним ініціативам у регіоні.

Ці приклади показують, що ультрас можуть мати позитивний вплив на політику та суспільство, коли вони спрямовані на підтримку демократичних цінностей, боротьбу з корупцією та сприяння соціальним ініціативам.

3.3 Роль громадських організацій у корекції руху футбольних ультрас.

УАФ, УПЛ та ПФЛ в Україні відіграють важливу роль у регулюванні та контролі дій футбольних ультрас, особливо під час війни. Зазвичай ультрас-групи асоціюються з підтримкою клубів на стадіонах, однак у часи конфлікту вони часто стають активними учасниками волонтерських ініціатив і навіть залучаються до захисту країни. Громадські організації намагаються коригувати діяльність таких груп, забезпечуючи баланс між їхньою патріотичною активністю та підтримкою футбольної культури.

УПЛ та ПФЛ відіграють важливу роль у формуванні культури поведінки футбольних фанатів, зокрема ультрас, через створення нормативної бази, організацію безпеки на стадіонах та співпрацю з клубами й громадянським суспільством.

Українська Прем'єр-ліга як організація, що управляє елітним дивізіоном футболу, забезпечує високий рівень контролю та регулювання поведінки фанатів. Основні аспекти її впливу: УПЛ розробляє регламенти проведення матчів, що включають правила поведінки вболівальників на стадіонах. До цих правил входять заборони на використання піротехніки, агресивну поведінку, расистські та дискримінаційні прояви.

УПЛ співпрацює з правоохоронними органами, службами безпеки стадіонів та клубами для забезпечення громадського порядку під час матчів. Це включає системи ідентифікації порушників і заборони на відвідування матчів для осіб, які порушили правила. Також ліга проводить акції та ініціативи, спрямовані на популяризацію культури безпечного перегляду футболу, залучення молоді до вболівання в позитивному ключі.

Завдяки цим заходам УПЛ сприяє зниженню рівня конфліктності серед фанатів та формуванню позитивного іміджу українського футболу на міжнародному рівні.

Професійна футбольна ліга, яка відповідає за організацію матчів у нижчих дивізіонах, також активно працює над корекцією поведінки фанатів. Вона зосереджена на специфічних аспектах, враховуючи інфраструктурні особливості стадіонів у цих лігах:

ПФЛ акцентує увагу на локальних громадах, використовуючи матчі як платформу для популяризації здорового способу життя та згуртування населення. Цей підхід допомагає інтегрувати фанатів у ширше суспільство та зменшити радикальні прояви.

Через клуби ліга організовує програми з просування толерантного ставлення між фанатськими угрупованнями. Вони включають спільні акції, зустрічі між фанатами різних клубів і соціальні ініціативи.

ПФЛ допомагає клубам покращувати інфраструктуру стадіонів, зокрема систему спостереження та контролю за поведінкою вболівальників. Це дозволяє знижувати рівень порушень з боку ультрас.

Вони активно заохочують ультрас до участі в патріотичних заходах та волонтерській діяльності. Наприклад, після початку повномасштабного вторгнення росії, багато ультрас-груп із різних міст України об'єдналися для допомоги армії, постачаючи необхідні речі та підтримуючи постраждалих. УАФ, в свою чергу, сприяє цій діяльності, створюючи спільні платформи для координації допомоги та заохочуючи такі ініціативи через офіційні канали.

Під час війни приділяють увагу тому, щоб запобігти радикалізації ультрас-руху, оскільки підвищена агресія може призвести до насильства на стадіонах та за їх межами. Зокрема, клуби активно співпрацює з правоохоронними органами для контролю за діями ультрас під час матчів, а також проводить роз'яснювальні кампанії, спрямовані на виховання толерантності серед фанатів.

Ліги та клуби підтримують організацію благодійних матчів та інших акцій, на яких ультрас можуть проявити себе з позитивного боку. Такі заходи дозволяють

фанатам спрямувати свою енергію на підтримку військових, збираючи кошти для армії та постраждалих від війни. Наприклад, футбольні клуби за підтримки федерацій організували товариські матчі, де частина доходів іде на благодійність. Це дозволяє ультрас підтримувати клуби і водночас брати участь у патріотичних ініціативах.

Асоціація заохочує ультрас до співпраці з місцевими громадами, що допомагає зменшити напругу між футбольними фанатами та населенням. Наприклад, багато ультрас допомагають у відновленні міст, пошкоджених обстрілами, та підтримують громадські ініціативи. УАФ виступає посередником у таких співпрацях, допомагаючи ультрас отримувати підтримку від місцевої влади та громадських організацій.

Отже, роль громадських організацій у корекції руху ультрас під час війни є важливою і багатогранною. Вони намагаються спрямувати енергію фанатів на корисні ініціативи, запобігаючи насильству і сприяючи патріотичному вихованню (див. таб. 3.3).

Таблиця 3.6

**Роль УАФ, УПЛ та ПФЛ у регулюванні та корекції діяльності
футбольних ультрас**

Аспект	Характеристика
<i>Законодавче регулювання</i>	Запровадження нових правил, які впливають на поведінку фанатів на стадіонах. Це включає заборону певних видів поведінки, таких як насильство або расизм
<i>Співпраця з ультрас</i>	Налагодження конструктивного діалогу з ультрас, визнаючи їхній вклад у атмосферу на стадіонах. Це може призводити до організації спільних заходів або акцій
<i>Профілактика насильства</i>	У відповідь на зростання насильства на матчах розробляють програми, спрямовані на профілактику агресії серед фанатів. Це може включати навчання, інформаційні кампанії та залучення експертів

<i>Контроль за безпекою</i>	Клуби беруть на себе відповідальність за безпеку на стадіонах, що передбачає співпрацю з поліцією та приватними охоронними компаніями для забезпечення порядку під час матчів
<i>Соціальні ініціативи</i>	Для покращення іміджу футболу ініціюють програми, спрямовані на позитивний вплив фанатів на суспільство, такі як благодійні акції чи екологічні проекти
<i>Комунікація та діалог</i>	Встановлення відкритого діалогу з ультрас, де враховують їхні думки та пропозиції щодо організації матчів і благодійних заходів. Це сприяє створенню атмосфери довіри та взаємоповаги
<i>Медіація в конфліктах</i>	Ліги та УАФ мають виступати посередниками у випадках конфліктів між ультрас-групами, клубами чи іншими зацікавленими сторонами. Важливо розробити механізми, що дозволять уникати ескалації конфліктів

Висновки до розділу 3.

1. Футбольний ультрас-рух в Україні зазнав значних змін під впливом соціальних, політичних і культурних факторів, зокрема війни, пандемії та економічних викликів. Водночас, такі негативні явища, як расизм, нетерпимість, заборонена символіка та використання піротехнічних засобів, залишаються проблемою, що вимагає уваги з боку футбольних асоціацій, клубів та суспільства.

Інтеграція ультрас у волонтерські, гуманітарні та патріотичні ініціативи під час війни показала потенціал руху як важливого соціального феномена. Проте системна робота з мінімізації порушень на стадіонах та створення сприятливих умов для культурного вболівання залишається критичною. Впровадження ефективних заходів, спрямованих на регулювання поведінки фанатів і популяризацію позитивного іміджу ультрас, сприятиме формуванню здорової спортивної культури в Україні.

2. Державна політика та соціум відіграють ключову роль у формуванні й зміні поведінки футбольних ультрас. Соціальні структури, такі як сім'я, школа, ЗМІ та громадські організації, сприяють соціалізації фанатів, впливаючи на їхні цінності й поведінкові стандарти. Водночас, ультрас-угруповання самі можуть впливати на соціум, ініціюючи дискусії, соціальні акції та навіть політичні зміни.

Державна політика, що включає законодавче регулювання, поліцейський контроль та соціальні програми, створює умови для зменшення агресії серед ультрас і сприяє розвитку позитивного фанатського середовища. Ефективний діалог між державою, футбольними клубами та ультрас допомагає інтегрувати фанатів у суспільні ініціативи, посилюючи їхню соціальну відповідальність і роль у побудові демократичного суспільства.

3. Українська Прем'єр-ліга та Професійна футбольна ліга відіграють важливу роль у формуванні культури фанатів, особливо ультрас. Через регуляторну діяльність, організацію безпеки, просвітницькі кампанії та співпрацю з клубами й громадськістю вони сприяють створенню позитивного середовища для вболівання. Успішна робота в цьому напрямі не лише підвищує рівень безпеки на стадіонах, але й робить український футбол привабливішим для глядачів та інвесторів.

РОЗДІЛ 4

ПРОГРАМУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АСОЦІАЦІЇ НА РУХ ФУТБОЛЬНИХ ФАНАТІВ

4.1 Вплив війни на діяльність футбольних ультрас-груп в Україні.

Рух футбольних ультрас безпосередньо залежить від соціально-економічних умов країни. В Україні йде війна з 2014 року, що мало значний вплив на розвиток та функціонування діяльності фанатських угруповань.

Для виявлення впливу війни на діяльність ультрас-груп в Україні було проведене експертне анкетування учасників футбольних ультрас-руху.

Більша кількість респондентів складалась з чоловіків віком від 25 до 44 років (див. рис. 4.1 та 4.2). Значно меншу чисельність жінок у футбольних ультрас-групах можна пояснити низкою соціальних, культурних та психологічних факторів.

По-перше, традиційні гендерні ролі, які існують у багатьох суспільствах, формують уявлення про те, що футбол є «чоловічим» спортом. Це стереотипне сприйняття призвело до того, що жінки менше залучені до активностей, пов'язаних із підтримкою команд, оскільки вони можуть відчувати тиск з боку суспільства або навіть своїх родин.

По-друге, футбольні ультрас часто асоціюються з агресивною поведінкою, насильством і конфліктами. Ця атмосфера може бути небезпечною і неприємною для жінок, які можуть відчувати загрозу для власної безпеки. Такі умови створюють бар'єри для їх участі у таких групах, адже багато з них прагнуть уникати ситуацій, де можуть виникнути конфлікти.

Соціальні стереотипи також відіграють важливу роль у цій динаміці. Жінки можуть стикатися з упередженнями з боку чоловіків, які вважають, що їхнє місце не в ультрас-руху. Це може призводити до того, що вони відчувають себе некомфортно або навіть неприємно у таких середовищах, де домінують чоловіки.

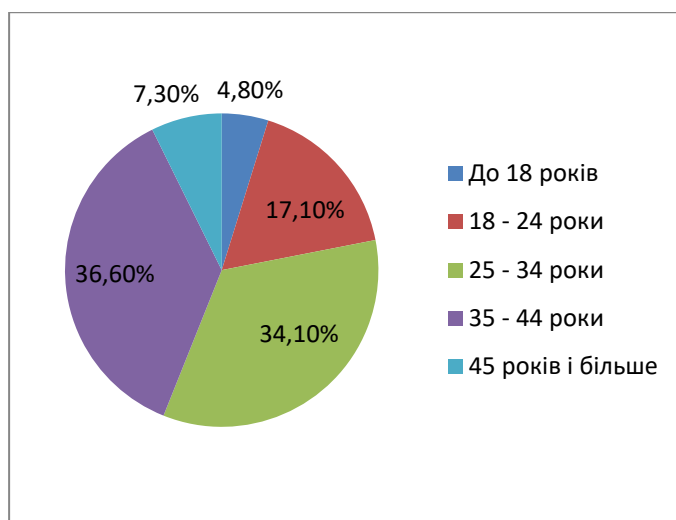

Рис. 4.1 Вік респондентів.

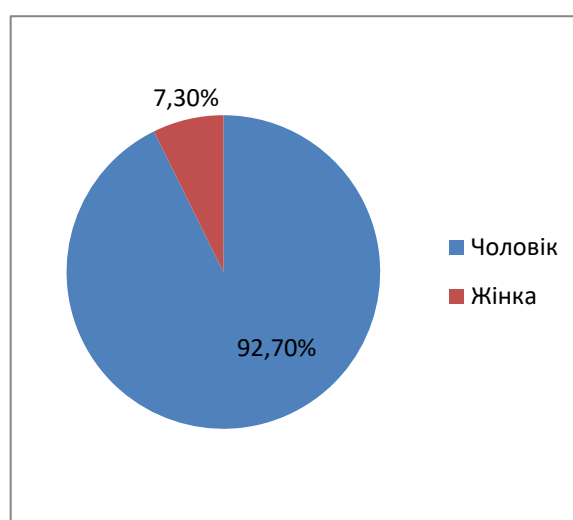

Рис. 4.2 Стать респондентів.

Більшість респондентів є фанатами футбольного клубу «Динамо» Київ. 81% опитаних є активними учасниками ультрас-руху або час від часу підтримують ініціативи, які проводять ультрас-групи. Лише 19% були учасниками футбольного фанатського руху, але нерозі не є діючими членами угруповань. Тому регіон їх проживання Північно-Центральний (див. рис. 4.3). Більшість респондентів (83,3%) зазначили, що активно беруть участь у волонтерських проєктах. Також, 33 опитуваних (78,6%) стали добровольцями після військового вторгнення в Україну.

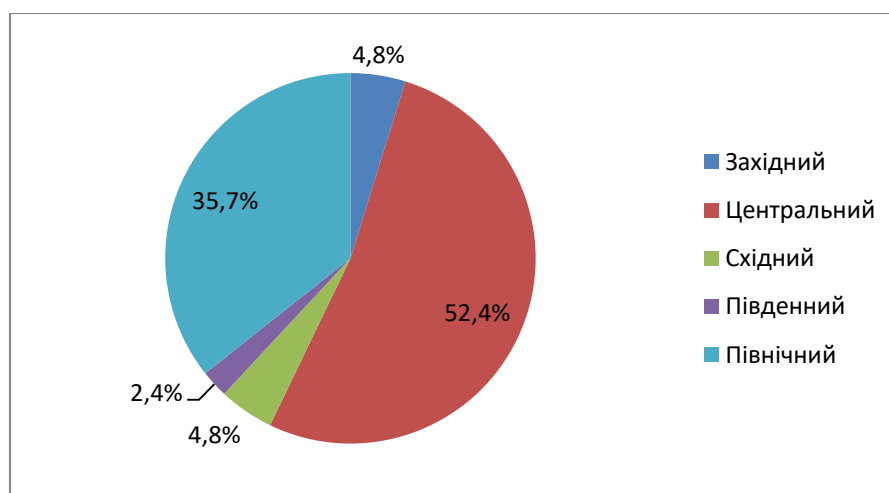

Рис. 4.3 Регіон проживання респондентів.

Більша частина респондентів (83,3%) зазначили, що активно беруть участь у волонтерських проєктах. Також, 33 опитуваних (78,6%) стали добровольцями після військового вторгнення в Україну.

Переважає більшість ультрас долучалися до діяльності, спрямованої на підтримку армії та гуманітарних ініціатив. Найбільш поширеною формою участі є збір коштів та гуманітарної допомоги. Значна частина також займалася допомогою армії та інформаційною підтримкою.

Хоча, організація благодійних матчів виявилася менш популярною, але безпосередньо приймали участь у бойових діях 54,8% опитуваних, що демонструє активну участь ультрас у захисті країни не лише на соціальному, але й на військовому фронті:

- Збір коштів або гуманітарної допомоги – 36 голосів (85,7%);
- Допомога армії (збір амуніції, ліків тощо) – 29 голосів (69%);
- Організація благодійних матчів – 10 голосів (23,8%);
- Інформаційна підтримка та патріотичні акції – 24 голоси (57,1%);
- Безпосередня участь у бойових діях – 23 голоси (54,8%).

Ці дані ілюструють різноманітність та глибину залученості футбольних ультрас у процеси, пов'язані з війною, та їхню ключову роль у підтримці суспільства.

На думку ультрас найважливішими формами підтримки діяльності ультрас-груп з боку клубів та УАФ є:

- інформаційна підтримка (розповсюдження інформації про акції ультрас);
- фінансова підтримка;
- підтримка в організації заходів;
- надання гуманітарної допомоги для фантастики акцій.

Найважливішою формою підтримки респонденти вважають інформаційну та фінансову допомогу, які отримали однакову частку голосів (71,4%). Це підкреслює важливість поширення інформації та забезпечення матеріальної бази для діяльності ультрас і підтримуваних ними ініціатив.

Також значний акцент робиться на підтримці в організації заходів (61,9%), що свідчить про важливість участі ультрас в управлінні та проведенні подій, спрямованих на розвиток футбольної культури.

Надання гуманітарної допомоги для фантастики акцій, хоча й отримало менший відсоток (47,6%), все ж займає вагоме місце серед пріоритетів. Це демонструє, що підтримка ультрас поширюється також на гуманітарні ініціативи, пов'язані зі спільнотою.

Отримані результати показують, що футбольний ультрас-рух прагне підтримувати клуби і асоціацію через різноманітні форми допомоги, зокрема інформаційний, фінансовий та організаційний аспекти.

Значна частина респондентів (38,1%) зазначила, що їхнє ставлення до інших ультрас-груп стало більш позитивним під час війни. Це свідчить про певну консолідацію та об'єднання серед футбольних фанатів у складний період. Однак для 40,5% опитаних ставлення залишилося незмінним, а лише 4,8% зазначили про погіршення ставлення. Відносно висока частка тих, хто вагався з відповіддю (16,7%), може свідчити про складність оцінки впливу війни на міжгрупові стосунки. Ці результати демонструють переважно позитивні тенденції у взаєминах між ультрас-групами в умовах війни (див. рис. 4.4).

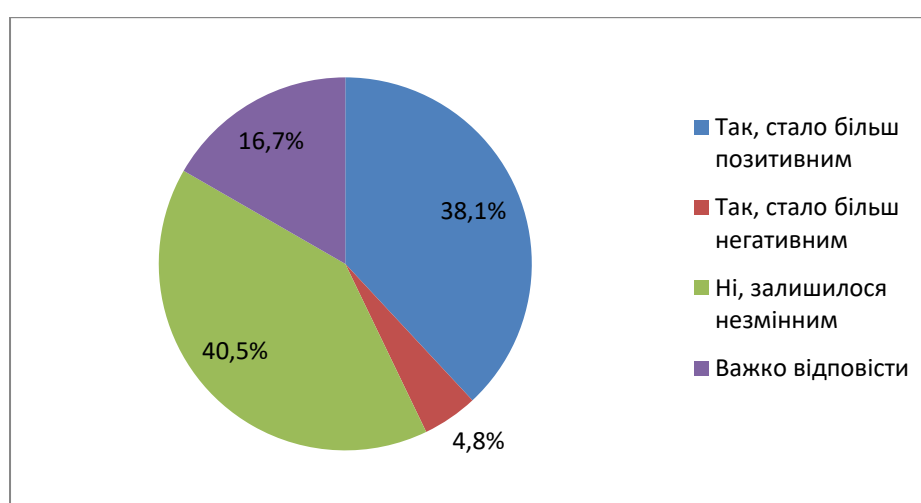

Рис. 4.4 Зміна ставлення до конкуруючих ультрас груп під час війни.

На думку опитуваних (42,9%) війна позитивно змінить сприйняття футбольного ультрас-руху в Україні. Хоча, 45,2% вважає, що ніяких змін не відбудеться через слабку інформаційну підтримку їх ініціатив. Проте майбутні виклики, зокрема втома та ймовірна політизація, залишаються важливими факторами для аналізу й подальшого дослідження (див. рис. 4.5).

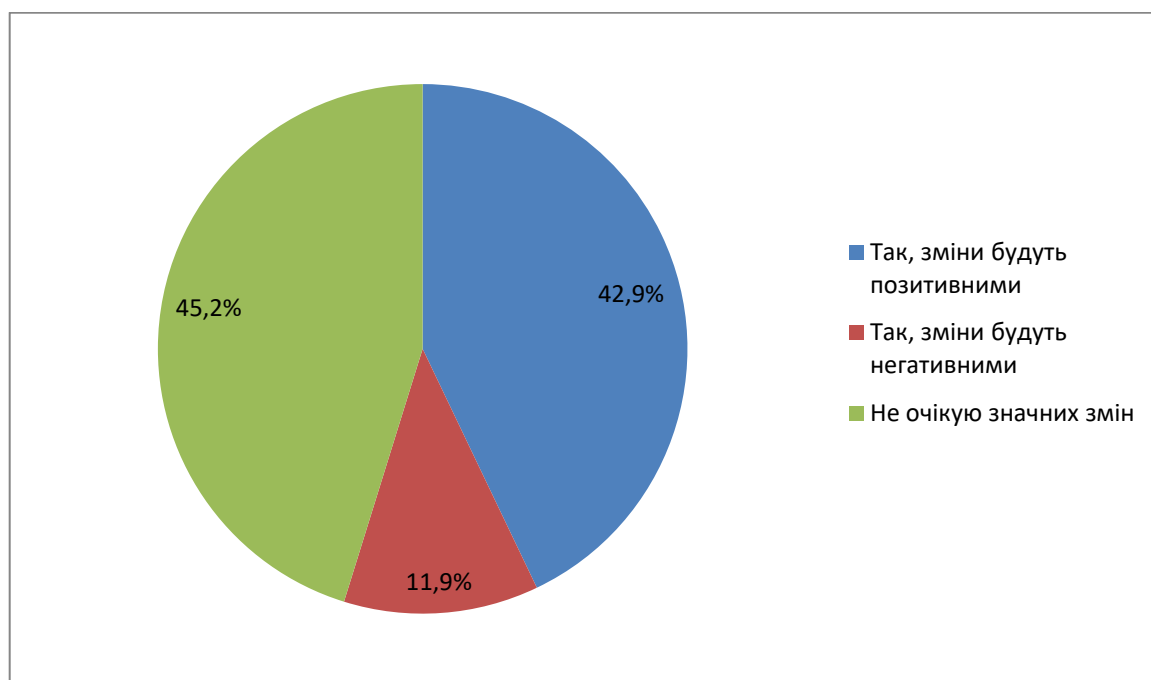

Рис. 4.5 Думка респондентів щодо зміни ставлення до футбольного ультрас-руху в Україні.

Більшість респондентів дотримуються оптимістичної або нейтральної позиції щодо змін у сприйнятті ультрас-руху. Це може свідчити про впевненість у стійкості руху та його позитивному впливі під час війни, а також про збереження певної стабільності в його діяльності (див. 4.6).

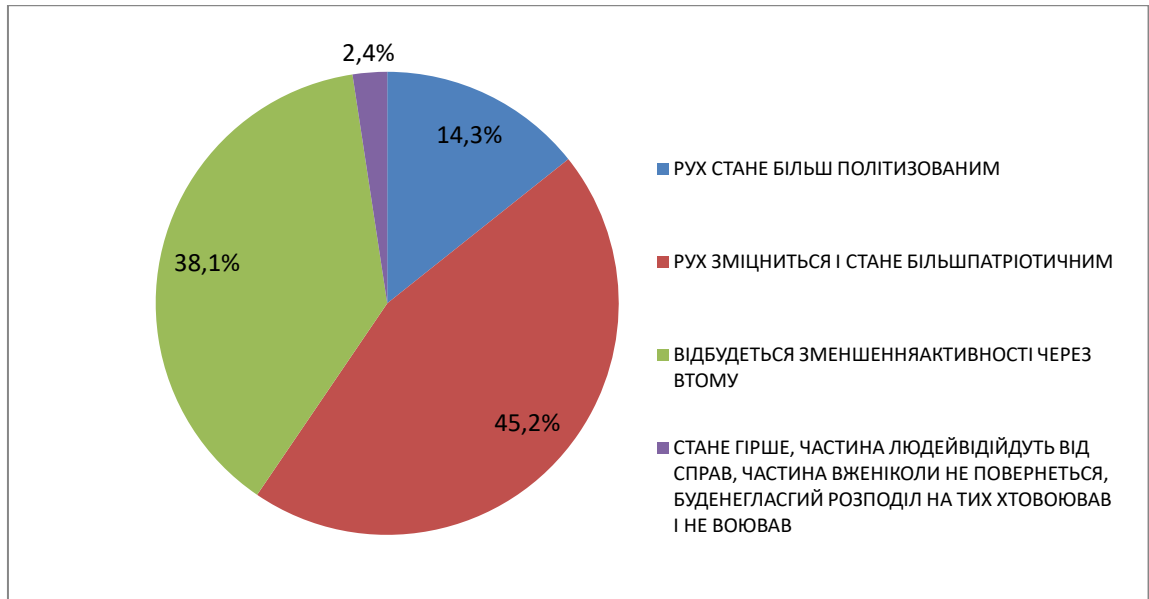

Рис. 4.6 Зміни, які чекають ультрас-рух після війни.

Отже, за результатами дослідження було виявлено, що війна об'єднала українські футбольні угруповання, підкреслюючи патріотичну складову ультрас-руху. Лише частина опитуваних зазначила, що рух став більш радикалізованим (див. рис. 4.7).

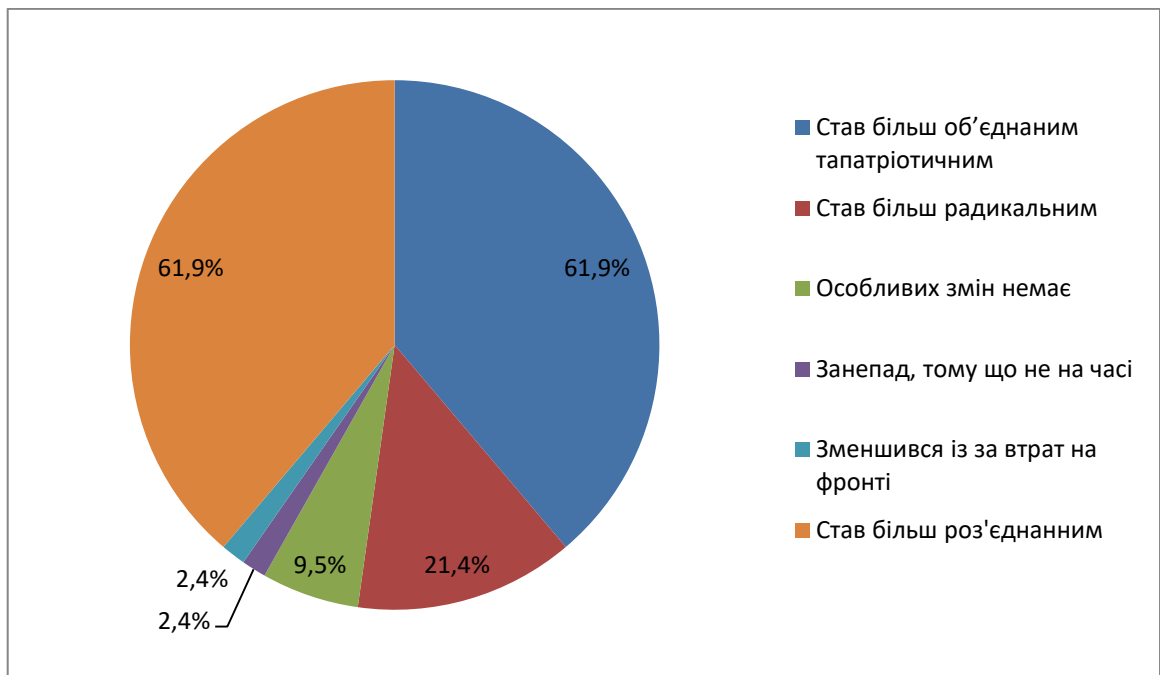

Рис. 4.7 Вплив війни на футбольний ультрас-рух в Україні.

Історичний та соціальний контекст ультрас-руху в Україні виник на перетині спорту, молодіжної культури і соціально-політичних тенденцій, характерних для кінця ХХ – початку ХХІ століття. Ультрас-групи в Україні не тільки підтримують улюблені футбольні клуби, а й часто виступають виразниками патріотичних настроїв і захисниками національної ідентичності. Вони формуються на основі спільних цінностей, а також на тлі соціальних і політичних процесів, таких як Революція Гідності та війна в Україні.

Футбольні ультрас також мають тісні зв'язки з місцевими громадами, що підсилює їхній вплив на суспільство. Війна ще більше об'єднала ультрас-спільноти: багато фанатів взяли участь у волонтерських акціях та допомозі армії, деякі навіть стали до лав збройних сил. Таким чином, суспільний вплив на ультрас-рух полягає в тому, що він перетворився на форму суспільного спротиву та солідарності.

Соціальні медіа стали важливим каналом комунікації між ультрас-групами, УАФ, клубами і суспільством, що дозволяє висвітлювати та координувати патріотичні акції, благодійні ініціативи та інші форми підтримки під час війни. Крім того, публічна підтримка ультрас-руху з боку суспільства зміцнює їхню позицію як представників патріотичної громадськості, а їхня благодійна діяльність стає позитивним прикладом для громадян.

Водночас медіа і суспільна думка створюють складну картину сприйняття ультрас. Попри позитивну діяльність, ультрас-групи іноді асоціюються з агресією та радикальністю. Проте під час війни саме їхній патріотичний дух, готовність до самопожертви та підтримка держави стали позитивними аспектами їхньої репутації.

УАФ відіграє ключову роль у формуванні політики взаємодії з ультрас, особливо коли йдеться про організацію безпеки на стадіонах і запобігання насильству. Активно працює над проектами, які спрямовані на зменшення дискримінації та агресії на трибунах, а також на популяризацію культурного та мирного вболівання.

Вона також сприяє організації благодійних ініціатив за участю ультрас, що є важливим елементом під час війни. Наприклад, через підтримку благодійних матчів, організованих ультрас для збору коштів на допомогу армії або постраждалим громадам, асоціація допомагає зміцнювати позитивний імідж ультрас-руху. У цьому контексті УАФ стає посередниками між футбольними клубами, фанатськими групами та соціумом, надаючи організаційну та фінансову підтримку.

Війна значно посилила координацію між ультрас, соціумом та асоціацією, які спрямовують свої зусилля на підтримку українських захисників та населення. Багато ультрас-угруповань почали співпрацювати з місцевими органами влади, громадськими організаціями та волонтерськими фондами для організації гуманітарної допомоги. Так, УАФ у співпраці з ультрас-групами організовували різні ініціативи для підтримки армії, серед яких найбільш популярними є благодійні футбольні матчі та акції з передачі необхідних речей на фронт.

Ця взаємодія створює новий формат співпраці, який включає не тільки підтримку футбольної культури, але й формування нових соціальних зв'язків між ультрас, громадськістю та державними структурами. Війна стала каталізатором для зміцнення ролі ультрас у суспільстві, дозволяючи їм реалізовувати себе не тільки як фанатів, але і як активних громадян, готових допомагати у складний час.

Попри численні позитивні аспекти взаємодії, існують також певні виклики. По-перше, деякі ультрас-групи можуть мати радикальні погляди, що створює ризик конфліктів на стадіонах і поза ними. УАФ повинна знаходити баланс між контролем і підтримкою фанатів, щоб уникати інцидентів, які можуть загрожувати іміджу українського футболу.

По-друге, хоча більшість ультрас-груп підтримують державу та армію, між окремими групами можуть виникати суперечки або конфлікти через відмінності у політичних поглядах чи стосунках з клубами. Це може призвести до розколу в ультрас-русі або навіть до посилення радикальних настроїв. Асоціація, зі свого боку, намагаються запобігати таким конфліктам, але для ефективного розв'язання проблем необхідна тісніша співпраця між фанатами і керівними структурами.

Після закінчення війни взаємодія між ультрас, УАФ, клубами та соціумом може трансформуватися, але цілком ймовірно, що її позитивний вплив залишиться. Ультрас-рух, який проявив себе як активний і патріотичний соціальний інститут, матиме потенціал продовжувати взаємодію з асоціацією у питаннях волонтерської допомоги та соціальних проєктів. Водночас, важливим аспектом залишається підтримка УАФ та клубів у ініціативах, які спрямовані на соціальну відповідальність, культурну діяльність та здоровий патріотизм серед фанатів.

4.2. Програма впровадження позитивних змін у рух футбольних ультрас в Україні.

Програмування діяльності футбольної асоціації щодо руху фанатів — це комплекс заходів, що спрямований на впорядкування, підтримку та розвиток фанатської культури в рамках загальних цілей федерацій і суспільних цінностей. Основна мета — забезпечити безпеку на стадіонах, уникнути радикалізації та спрямувати енергію футбольних фанатів на корисні для суспільства ініціативи.

Основні напрямки програмування діяльності:

1) Безпека на стадіонах та протидія насильству: асоціація розробляє спеціальні програми безпеки, співпрацюючи з правоохоронними органами та службами безпеки стадіонів. Ці програми передбачають підготовку стюардів, організацію систем відеоспостереження, а також розробку правил поведінки на трибунах, що допомагають зменшити ризики конфліктів. На деяких матчах можуть вводити підвищені заходи контролю, зокрема обшуки та перевірки. Також федерації ведуть роз'яснювальну роботу серед фанатів про наслідки хуліганства та закликають до відповідальної поведінки.

2) Освітні та роз'яснювальні заходи: УАФ часто організовують лекції, семінари та зустрічі з представниками фанатських рухів, де обговорюють соціальну відповідальність фанатів, толерантність та антидискримінацію. Такі заходи проводять у партнерстві з громадськими організаціями, спрямовуючи їх на запобігання расизму, ксенофобії та радикалізації. Ці ініціативи сприяють

формуванню культури підтримки, яка ґрунтується на повазі до суперників та дотриманні норм.

3) Підтримка патріотичних ініціатив та благодійності: програмні заходи асоціації часто спрямовані на стимулювання фанатів до соціально важливих проєктів. Наприклад, у контексті війни багато ультрас-груп займаються волонтерством, допомагають військовим і постраждалим. УАФ має надавати інформаційну та організаційну підтримку таким ініціативам, співпрацюючи з благодійними фондами або запрошуючи ультрас долучитися до акцій збору коштів. Це допомагає перетворити фанатську активність на корисну для суспільства.

4) Організація дружніх матчів та культурних заходів: асоціація сприяє організації дружніх матчів та турнірів за участі фанатських команд або між фанатами різних клубів, що дозволяє встановлювати контакти між різними групами ультрас і знижувати напругу. Такі заходи часто супроводжуються благодійними акціями та культурною програмою, де можуть проходити виступи музичних колективів, ярмарки та покази документальних фільмів про фанатські рухи. Це розвиває культуру взаємоповаги серед фанатів.

5) Залучення фанатів до відновлення громад: деякі програми УАФ мають передбачати залучення фанатів до соціальних ініціатив у місцевих громадах, особливо у містах, що постраждали від війни. Вона сприятиме тому, що фанати братимуть участь у волонтерських заходах, таких як ремонт шкіл, лікарень, облаштування парків. Це не лише допомагає громадам, але й покращує імідж фанатського руху та об'єднує людей навколо спільної мети.

6) Інформаційна підтримка та популяризація позитивного іміджу фанатів: УАФ через свої інформаційні канали — вебсайти, соцмережі, пресслужби — має активно підтримувати та висвітлювати позитивні дії фанатських груп. Вони розповідають про волонтерські ініціативи, благодійні акції, патріотичну діяльність ультрас, показуючи, що фанати можуть бути важливою частиною соціальних змін. Це сприяє зниженню стереотипів і покращує відношення суспільства до футбольних фанатів.

Одна з програм, яку можуть підтримати асоціації, — це «Фанати за мир та безпеку», яка передбачає спільні тренінги для фанів і стюардів, тематичні фестивалі та благодійні заходи, спрямовані на взаєморозуміння. Завдяки такій програмі можна не лише зменшити рівень насильства на матчах, але й сприяти єднанню фанатських груп під час війни, направляючи їхню енергію на суспільно корисну діяльність.

Таким чином, програми діяльності футбольної асоціації для руху фанів допомагають зробити фанатський рух більш безпечним і позитивним, сприяють об'єднанню та взаємоповазі серед фанатів, а також їхній корисній участі в суспільному житті, особливо під час важливих для країни періодів, таких як війна.

Програма впровадження позитивних змін у рух футбольних ультрас в Україні має на меті не лише мінімізацію негативних проявів, таких як насильство чи дискримінація, але й сприяти розвитку соціальної відповідальності, культурного виховання та патріотичного духу серед учасників руху. Програма може складатися з декількох основних напрямків: освітнього, організаційного, соціального, волонтерського та інфраструктурного.

Програма впровадження позитивних змін у рух футбольних ультрас в Україні

Мета програми: зміцнення культурних, патріотичних і соціально відповідальних цінностей серед футбольних ультрас, сприяння їх інтеграції в суспільне життя та зменшення негативних проявів фанатської поведінки.

Напрямки позитивних змін у рух футбольних ультрас в Україні:

Освітній напрямок

- Освітні семінари і тренінги: необхідно організовувати семінари з етикою вболівання, історією футбольної культури та соціальної відповідальності ультрас, що проводитимуться за участі соціологів, культурологів, представників УАФ та ветеранів ультрас-руху, які поділяться власним досвідом. Це сприятиме підвищенню обізнаності ультрас щодо їхньої ролі у спортивній культурі.

- Історія українського футболу і патріотизм: ці курси включатимуть лекції про розвиток футболу в Україні, зв'язок спорту з національною ідентичністю, а також сучасні соціально-політичні аспекти. Лекції проводитимуть запрошені історики і футбольні експерти, що розширить кругозір фанатів і сприятиме формуванню національної гордості.

- Експертні лекції з психології і правознавства: ці лекції допомогатимуть ультрас зрозуміти основи міжособистісної взаємодії, техніки контролю агресії та основи правових норм, що регулюють поведінку на стадіонах. Правознавці та психологи будуть пояснювати, які наслідки має порушення закону та як поводитися у конфліктних ситуаціях.

Організаційний напрямок

Організаційні заходи передбачають створення структур і правил, які сприяють безконфліктній взаємодії ультрас з іншими групами суспільства, клубами, лігами та УАФ.

- Громадські об'єднання ультрас: такі об'єднання допомогатимуть налагодити зв'язок між ультрас, клубами, лігами та УАФ. Вони виступатимуть в ролі представницьких органів, вирішувати внутрішні конфлікти та сприяти кращій координації спільних акцій.

- Кодекс поведінки ультрас: розроблений спільно з УАФ, лігами та клубами, кодекс включатиме чіткі правила поведінки на стадіонах, заборону дискримінаційних проявів і насильства. Він буде сприяти єдиному розумінню прийнятної поведінки серед ультрас і надасть керівництво для швидкої реакції на можливі порушення.

- Регулярні зустрічі з УАФ і місцевою владою: такі зустрічі допоможуть вирішувати нагальні питання, що можуть виникати на різних стадіонах чи у громадах, а також обговорювати нові ініціативи. Це дозволить налаштувати діалог та уникнути конфліктів, забезпечуючи безпеку та взаємопорозуміння.

Соціальний напрямок

Соціальний напрямок спрямований на залучення ультрас до життя місцевих громад через волонтерські проекти і соціальні ініціативи.

- Залучення до соціальних проєктів: ультрас братиме участь у проєктах, які покращують життя громад, наприклад, підтримка дитячих будинків, допомога ветеранам або організація спортивних заходів. Це дозволить фанатам інтегруватися в суспільство і сприяти позитивному сприйняттю ультрас серед громади.

- Благодійні футбольні матчі: ультрас організуватиме благодійні матчі, де зібрані кошти спрямовуються на допомогу військовим, лікарням, або постраждалим у конфлікті. Це не лише підтримує суспільство, але й дозволяє ультрас проявити патріотизм і свою солідарність.

- Міські ініціативи: ультрас братиме участь у різних міських заходах, таких як суботники або культурні події, що зміцнює їх зв'язок з громадою і створює позитивний імідж.

Волонтерський напрямок

Волонтерські ініціативи дозволять ультрас взяти участь у допомозі тим, хто найбільше постраждав від війни або потребує підтримки.

- Допомога фронту і внутрішньо переміщеним особам: ультрас долучатиметься до волонтерських акцій, спрямованих на збір речей, медикаментів та гуманітарної допомоги для фронту. Це зміцнює їх роль у суспільстві як патріотичної сили, що підтримує країну в часи випробувань.

- Співпраця з благодійними організаціями: ультрас співпрацюватиме з місцевими благодійними фондами, що дозволить ефективніше розподіляти ресурси та організувати масштабніші акції.

- Пропагування волонтерства у соцмережах: висвітлення волонтерської діяльності допоможе залучити більше фанатів до активної громадської роботи, а також показати громаді, що ультрас – це соціально відповідальні громадяни.

Інфраструктурний напрямок

Інфраструктурні зміни спрямовані на створення зручних умов для комфортного та безпечного вболівання.

- Комфортні та безпечні зони для ультрас на стадіонах: виділення окремих секторів з додатковими заходами безпеки допоможе уникнути конфліктів з іншими фанатами та забезпечить ультрас комфортне місце для підтримки команди.

- Фан-зони і фан-клуби: створення таких зон для ультрас дозволить їм організувати зустрічі, обговорювати плани і проводити заходи в атмосфері, яка сприяє культурному відпочинку.

- Спортивні майданчики та зони для активного відпочинку: інвестиції в спортивну інфраструктуру дозволять ультрас займатися спортом, організувати товариські матчі та пропагувати здоровий спосіб життя.

Інформаційна кампанія

Інформаційні заходи спрямовані на формування позитивного іміджу ультрас у суспільстві.

- Медіакампанії: УАФ, ліги та клуби будуть організувати кампанії, що показуватимуть позитивні сторони ультрас, їхню підтримку армії, волонтерську діяльність і патріотичні ініціативи. Це допоможе змінити ставлення суспільства до ультрас.

- Висвітлення у ЗМІ: регулярне публікування новин про позитивну діяльність ультрас у соцмережах і ЗМІ створить у суспільстві відчуття, що ультрас – це активні громадяни, а не агресивні фанати.

- Інформаційні бюлетені: такі бюлетені будуть поширювати у фан-клубах, соціальних мережах, на сайтах федерацій і клубів. Це допоможе ультрас бути в курсі нових ініціатив і проєктів, а також ділитися ідеями.

Оцінка ефективності програми

Ефективність програми будуть оцінювати за наступними критеріями:

- анкетування і соціологічні опитування серед ультрас і громадськості, що покаже ставлення до руху та його зміни з часом.

- кількість проведених соціальних і волонтерських проєктів за участі ультрас та їх вплив на громади.

- рівень безпеки на стадіонах і кількість інцидентів з ультрас, які будуть відображати зміни у поведінці та культурі вболівання.

Впровадження цієї програми допоможе перетворити ультрас-рух на активну і конструктивну силу, яка буде позитивно впливати на суспільство та спортивну культуру України. Замість того, щоб асоціюватися з агресією чи конфліктами,

ультрас-рух зможе стати символом єдності, патріотизму та відповідального громадянства.

За підтримки УАФ, футбольних ліг і клубів та місцевих органів влади, ультрас можуть зробити значний внесок у суспільне життя, реалізуючи різноманітні соціальні ініціативи та підтримуючи громаду в кризові періоди. Така програма зможе не лише зменшити негативні прояви у фанатському середовищі, а й допоможе побудувати культуру вболівання, що заснована на цінностях взаємоповаги, підтримки та солідарності.

Таким чином, рух футбольних ультрас може розвиватися як прогресивна спільнота, яка активно працює на благо країни та громади, беручи участь у волонтерських проєктах, соціальних заходах і благодійних ініціативах.

4.3. Практичні рекомендації щодо покращення ефективності взаємодії ультрас з власниками футбольних клубів та політиками.

Футбольний ультрас-рух є невід'ємною частиною сучасної футбольної культури, яка відіграє важливу роль не лише у підтримці команд, але й у формуванні громадської думки та соціальних змін. В Україні рух футбольних ультрас набув особливого значення у зв'язку з військовими подіями, де фанати проявили себе як активні учасники волонтерських ініціатив, а також як захисники держави у складі Збройних сил України. Цей унікальний феномен підкреслив необхідність покращення взаємодії ультрас із власниками футбольних клубів та політичними діячами для забезпечення стабільності у спортивній і соціальній сферах.

Ефективна взаємодія між ультрас, власниками клубів та політиками має стратегічне значення для всіх зацікавлених сторін. З одного боку, клуби прагнуть забезпечити безпечне та комфортне середовище на стадіонах, зберігаючи лояльність фанатів і зміцнюючи свій імідж. З іншого боку, політики зацікавлені у підтримці громадського порядку та залученні фанатів до соціальних і громадянських ініціатив. Водночас ультрас мають власні інтереси, серед яких підтримка клубу, збереження власної субкультури та захист своїх прав. Взаємодія

цих сторін може бути як продуктивною, так і конфліктною залежно від рівня координації та спільного підходу до вирішення проблем.

Метою цієї роботи є визначення практичних рекомендацій, спрямованих на покращення ефективності взаємодії між ультрас, власниками футбольних клубів та політиками. Висновки базуються на аналізі кращих європейських практик, результатах наукових досліджень та конкретних прикладах взаємодії цих груп в Україні. Реалізація запропонованих рекомендацій дозволить уникнути конфліктів між зацікавленими сторонами, підвищити рівень безпеки на стадіонах та створити умови для більш ефективного соціального внеску футбольного ультрас-руху.

Отже, на основі аналізу розвитку футбольного ультрас-руху в Україні та діяльності українських футбольних фанатських угруповань були розроблені практичні рекомендації щодо покращення ефективності взаємодії ультрас з власниками футбольних клубів та політиками:

1. Створити платформу для діалогу: важливо забезпечити можливість відкритого спілкування між ультрас, клубними власниками та політиками, де кожна сторона може висловити свої погляди та пропозиції.

2. Розвивати соціальні проекти: спільні соціальні ініціативи можуть сприяти покращенню стосунків між ультрас, клубними власниками та політиками. Наприклад, спільні благодійні заходи або проекти з підтримки молоді.

3. Залучення до процесу управління: важливо надати ультрас можливість брати участь у прийнятті рішень, які стосуються їхнього клубу. Це може включати участь у фан-радах або консультації з представниками ультрас при прийнятті важливих рішень.

4. Освіта та тренінги: проведення спеціальних тренінгів з медіа-грамотності та конфліктології для ультрас може допомогти їм краще розуміти свої права та обов'язки, а також ефективно взаємодіяти з іншими сторонами.

5. Створення механізмів вирішення конфліктів: важливо розробити чіткі процедури для вирішення конфліктних ситуацій на футбольних матчах, де ультрас, клубні власники та політики можуть спільно знаходити компромісні рішення.

6. Аналіз попередніх конфліктів: важливо дослідити попередні конфлікти між ультрас, клубними власниками та політиками, щоб зрозуміти їхні причини та шляхи вирішення. Це допоможе уникнути подібних ситуацій у майбутньому.

7. Публічна кампанія з просвітництва: важливо провести публічну кампанію з метою покращення репутації ультрас та підвищення усвідомленості про їхню роль у футбольному спільноті. Це може допомогти зменшити стереотипи та покращити сприйняття ультрас серед інших зацікавлених сторін.

8. Створення медіа-платформ для діалогу: важливо створити спеціальні медіа-платформи, де ультрас, клубні власники та політики можуть обмінюватися інформацією та висловлювати свої погляди. Це може сприяти відкритому та конструктивному діалогу.

9. Залучення до спільних проєктів: спільні соціальні, культурні або спортивні проєкти можуть сприяти спрощенню стосунків між ультрас, клубними власниками та політиками, а також сприяти побудові позитивних взаємин.

10. Проведення регулярних зустрічей: важливо організувати регулярні зустрічі між ультрас, клубними власниками та політиками для обговорення актуальних питань та пошуку спільних рішень. Це може сприяти побудові довгострокових партнерських взаємин.

Ці рекомендації можуть сприяти покращенню взаємодії між ультрас, клубними власниками та політиками, а також сприяти забезпеченню безпеки та порядку на футбольних матчах.

Висновки до розділу 4

1. Рух футбольних ультрас в Україні зазнав значних змін у період війни, що триває з 2014 року. Основними напрямками трансформації стали згуртування фанатів навколо ідей патріотизму, підтримки армії та громадянського суспільства. Ультрас брали активну участь у волонтерській діяльності, організовували гуманітарні акції та виступали безпосередніми захисниками України на фронті. Учасники руху переосмислили свою роль у суспільстві, що дало змогу змінити громадське ставлення до фанатських угруповань. Попри це, залишається

актуальною проблема радикалізації окремих груп, стереотипного сприйняття ультрас та необхідності покращення координації між клубами, фанатами та футбольною асоціацією.

2. Програма впровадження позитивних змін у русі футбольних ультрас спрямована на трансформацію фанатської спільноти в конструктивну соціальну силу, яка сприяє розвитку суспільства та футбольної культури. Основними напрямками програми є освітні, організаційні, соціальні, волонтерські та інфраструктурні ініціативи. Вона включає проведення лекцій, тренінгів, культурних заходів та організацію благодійних матчів. Це сприятиме підвищенню рівня взаємоповаги, толерантності та відповідального вболівання. Участь УАФ та клубів у наданні інформаційної та організаційної підтримки допоможе змінити громадське сприйняття ультрас та залучити до руху нових учасників.

3. Сучасний рух ультрас в Україні виконує не лише функцію підтримки футбольних команд, але й виступає важливим соціальним явищем. Завдяки війні ультрас стали активними учасниками патріотичних та благодійних ініціатив, зміцнюючи свої позиції у суспільстві. Програма розвитку ультрас передбачає підтримку з боку футбольних федерацій, клубів та місцевих органів влади, що сприяє створенню платформи для комунікації між фанатами, клубами та громадою. Залучення ультрас до соціальних проектів та волонтерської діяльності дозволяє змінити суспільне сприйняття руху, створюючи новий позитивний імідж фанатів як активних громадян. Інформаційні кампанії, спрямовані на висвітлення позитивних ініціатив ультрас, допомагають зменшити негативні стереотипи та підвищити рівень довіри до фанатських угруповань у суспільстві.

РОЗДІЛ 5

АНАЛІЗ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Тематика футбольного руху України в період війни є унікальною і малодослідженою як в українській, так і в міжнародній науковій літературі. Аналізуючи наявні методичні матеріали та дослідження, було встановлено, що дана тематика не знайшла свого достатнього відображення. Це створює потребу в подальшому вивченні, особливо в умовах сучасної війни, яка радикально трансформувала функції та діяльність фанатських угруповань.

Результати проведеного дослідження демонструють, що війна стала важливим фактором змін у футбольному ультрас-русі України. Основними аспектами цієї трансформації є посилення патріотизму та консолідація угруповань, активна участь у волонтерській та військовій діяльності, а також зростання соціальної значущості ультрас. Фанати, які раніше асоціювалися переважно зі спортивною підтримкою своїх команд, стали активними учасниками громадського життя, демонструючи свою здатність адаптуватися до викликів, що постають перед суспільством у кризові періоди.

Водночас, порівняльний аналіз із міжнародним досвідом також ускладнюється через відсутність схожих масштабів і контексту. Війна в Україні створила унікальну ситуацію, коли ультрас перетворилися не лише на символ патріотизму, але й на активних учасників захисту країни. Це свідчить про їхню здатність брати на себе відповідальність у складних соціально-політичних обставинах.

Дослідження руху футбольних ультрас України під час війни виявило їхній значний внесок у громадське життя країни. Ультрас проявили себе не лише як спортивні вболівальники, а й як активні учасники соціальних і військових процесів. Водночас, недослідженість цієї теми підкреслює необхідність подальшого аналізу, що сприятиме глибшому розумінню феномену футбольного ультрас-руху та його впливу на суспільство.

Також показало, що цей феномен зазнав значної трансформації. Військовий конфлікт вплинув на структуру, цінності та напрямки діяльності ультрас. Рух, який раніше асоціювався із субкультурою та спортивною підтримкою клубів, став активним учасником волонтерської діяльності, підтримки Збройних сил України та громадських ініціатив. Ультрас об'єднали свої зусилля не лише на футбольних трибунах, а й у межах соціально важливих проєктів, що свідчить про їхню здатність адаптуватися до змін у суспільстві та реагувати на актуальні виклики.

Аналіз розвитку футбольних ультрас на міжнародному та національному рівнях дозволив виявити схожі та унікальні риси українського руху. На відміну від західноєвропейських ультрас, які часто обмежуються фанатською діяльністю, українські фанати активно беруть участь у громадських протестах та підтримують армію в умовах війни. Війна стала чинником, який об'єднав рухи, що раніше ворогували між собою. Завдяки консолідації зусиль фанатські угруповання різних клубів почали спільну діяльність у напрямку волонтерства та підтримки військових. Цей аспект вирізняє українських ультрас серед їхніх іноземних колег та підкреслює їхню патріотичну роль у суспільстві.

Особливу увагу було приділено факторам, що вплинули на розвиток футбольних ультрас в Україні. Серед основних чинників можна виділити політичну ситуацію, що сформувалася після Революції Гідності, військовий конфлікт з росією, соціальні трансформації в українському суспільстві та вплив європейських ультрас-рухів. Політична ситуація сприяла посиленню патріотичних настроїв серед фанатів, а війна зробила їх учасниками волонтерських і громадянських ініціатив. Ультрас також почали брати участь у військових діях як добровольці у Збройних силах України. Ці чинники дозволили фанатським угрупованням вийти за межі звичної фанатської діяльності та стати активними гравцями у громадянському суспільстві.

Одним із ключових аспектів дослідження було вивчення співпраці футбольних ультрас із громадськими організаціями. Виявлено, що ультрас активно долучаються до гуманітарних ініціатив та благодійної діяльності. Серед

основних форм співпраці виділяються збір коштів для армії, організація гуманітарної допомоги для постраждалих від війни, підтримка переселенців та організація соціальних акцій. Ультрас також взаємодіють із місцевими органами влади, що дозволяє їм брати участь у вирішенні актуальних соціальних проблем. Ця взаємодія сприяє позитивному сприйняттю руху серед громадськості та підвищує рівень довіри до фанатських угруповань.

На основі проведеного дослідження були запропоновані практичні рекомендації для покращення ефективності взаємодії футбольних ультрас із власниками футбольних клубів та політиками. Основними напрямками удосконалення взаємодії є створення механізмів прозорої комунікації, участь ультрас у прийнятті рішень у межах фанатських рад при клубах, спільна організація соціальних проектів та підтримка фанатських ініціатив з боку клубів і політичних діячів. Важливим аспектом взаємодії є забезпечення правового захисту ультрас через створення нормативних актів та кодексів поведінки. Це дозволить уникнути маніпуляцій із боку політиків та забезпечити прозору співпрацю з клубами та владою.

Загалом результати дослідження свідчать про значний вплив війни на рух футбольних ультрас в Україні. Вони стали не лише фанатами своїх клубів, а й активними учасниками громадянського суспільства. Ультрас проявили себе як волонтери, учасники військових дій та організатори соціальних ініціатив. Війна трансформувала цінності руху, що знайшло відображення у підвищенні рівня патріотизму та консолідації фанатських угруповань. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на вивчення довгострокових наслідків таких змін, аналіз взаємодії ультрас із міжнародними організаціями та оцінку впливу фанатського руху на розвиток громадянського суспільства в Україні.

ВИСНОВКИ

1. За даними аналізу спеціальної науково-методичної літератури вказано про те, що дослідження розвитку футбольних ультрас на міжнародному та національному рівнях показало, що цей рух пройшов кілька етапів трансформації — від субкультурного явища до активного учасника соціальних і політичних процесів. На міжнародному рівні ультрас-рух почав формуватися в 1960-70-х роках у країнах Європи (Італія, Англія, Нідерланди), де фанати стали символом підтримки своїх клубів через пісні, банери та піротехніку. В Україні ультрас-рух почав активно розвиватися в 1990-х роках, але найбільшого розквіту досяг під час Революції Гідності та війни з Росією. Сьогодні ультрас-угруповання не лише підтримують футбольні клуби, але й беруть участь у волонтерській діяльності, сприяють соціальним змінам та формують патріотичні настрої в суспільстві. Цей феномен перетворився на інструмент громадянського впливу, що відрізняє український ультрас-рух від його зарубіжних аналогів.

2. Аналіз факторів, які вплинули на розвиток футбольних ультрас в Україні, дозволив виділити кілька ключових аспектів. Основними серед них є соціально-політичні та історичні події, такі як Революція Гідності 2013-2014 років та війна, що почалася у 2014 році і триває досі. Саме ці події спонукали ультрас до об'єднання з метою підтримки державних інтересів та захисту територіальної цілісності країни. Іншим важливим фактором є патріотизм та національна ідентичність. Ультрас активно підтримували армію та громадянське суспільство через участь у волонтерських ініціативах та гуманітарній допомозі. Серед інших факторів можна виділити зростання громадської активності, розвиток цифрових технологій (для координації дій фанатів через соціальні мережі), а також посилення міжнародного впливу через зв'язки з ультрас-рухами з інших країн, що надавали підтримку українським фанатам у воєнний період.

3. Однією з найбільш значущих змін у діяльності футбольних ультрас під час війни стала їхня інтеграція у громадські та волонтерські ініціативи. Ультрас почали активно співпрацювати з громадськими організаціями, фондами підтримки

армії та благодійними організаціями. Основними напрямками такої співпраці стали збір коштів, закупівля амуніції, медикаментів та необхідних товарів для військових, а також організація гуманітарної допомоги для постраждалих громадян. Ультрас також долучилися до інформаційної боротьби, поширюючи патріотичний контент у соціальних мережах та закликаючи до єдності в умовах війни. Співпраця фанатів із громадськими організаціями дозволила перетворити фанатський рух на ефективну громадську силу, здатну підтримувати Збройні Сили України та місцеві громади. Така взаємодія сприяла зміцненню іміджу ультрас у суспільстві та підкреслила їхню роль як активних учасників громадянського суспільства.

4. Основними практичними рекомендаціями є те, що створення футбольних ультрас насамперед необхідно для національного патріотичного виховання як основної складової майбутнього покоління для захисту нашої держави. Для цього необхідно створити всі умови для проведення різних лекційних курсів у закладах освіти а також у спортивних організаціях. Таким чином на нашу думку поява та розвиток руху футбольних клубів ультрас мають бути практично у кожному клубі для розвитку не тільки самого клубу, але і для взаємодії з іншими спортивними організаціями та федераціями для національного патріотичного виховання майбутнього покоління та створення у них стійкої мотивації до захисту нашої держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Акционеры увеличили уставный фонд ФК «Шахтер» в два раза - до 2,7 млрд грн [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rbc.ua/rus/news/economic/aktsionery-uvelichili-ustavnoy-kapi...> (дата звертання: 18.11.2023).
2. Артёмов П. Н. Субкультура футбольных фанатов: опыт социологического анализа // Методология, теория и практика социологического анализа современного общества: Сб. науч. работ. – Харьков: Издат. центр Харьк. нац. ун-та им. В.Н. Каразина, 2003. – с. 611–615.
3. Артьомов П. М. «Соціологія», Соціологічна традиція дослідження футбольного хуліганізму: критичний аналіз // Український соціум: соціологія, економіка, політика: Науковий журнал. – Харків, 2006. – 7-16.
4. Артьомов П. М. Субкультура футбольних хуліганів: фактори формування та особливості прояву на пострадянському просторі: дис. канд. соціолог. наук: 22.00.04 / П. М. Артьомов; ХНУ імені Н. В. Каразіна. – Х.: 2009. – 214 с.
5. Бірта Г. О. Методологія і організація наукових досліджень. [текст] навч. посіб. / Г. О. Бірта, Ю.Г. Бургу –К.: «Центр учбової літератури», 2014. – 142 с.
6. Верховна Рада України прийняла Постанову «Про звільнення політв'язнів». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rada.gov.ua/news/Novyny/Povidomlennya/88266.html> (дата звертання: 16.11.2023).
7. Волік С. В. Фінансові складові провідних футбольних клубів Європи / С. В. Волік. // Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2013.
8. Дубенко В. Українські «ультрас» та «хулігани» об'єдналися у боротьбі проти Путіна [Електронний ресурс] / В. Дубенко // ZN,UA. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/ukrajinski-ultras-ta-khulihani-objednalisja-u-borotbi-proti-putina.html> (дата звертання: 13.10.2023).

9. Загальну мобілізацію ультрас «Динамо» в разі оголошення підозри Стерненку підтримали фанати інших клубів досвід [Електронний ресурс] // Новинарня, 2020р. – Режим доступу до ресурсу: <https://novynarnia.com/2020/05/06/ultras-sternenko> (дата звертання: 18.10.2023).

10. Запобігання проявам расизму, ксенофобії та нетерпимості в українському суспільстві. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/articles/671/#_ftn4#_ftn4 (дата звертання: 17.11.2023).

11. История и национальные особенности фанатского движения Украины и России. [Електронний ресурс]. – 2012. – Режим доступу: <http://dynamo.kiev.ua/blog/91566.html> (дата звертання: 13.11.2023).

12. Коротенко О. Не без фанатизму: комунікації футбольного фанатського руху [Електронний ресурс] / О. Коротенко. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://bazilik.media/ne-bez-fanatyizmu-komunikatsii-futbolnoho-fanatskoho-rukhu/> (дата звертання: 25.11.2023).

13. Костюк Б. Ультрас на захисті України: від Майдану – до боїв на Донбасі [Електронний ресурс] / Б. Костюк. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.radiosvoboda.org/a/29166465.html> (дата звертання: 26.10.2023).

14. Крушельницька О. В. Методологія та організація наукових досліджень: Навчальний посібник. – К.: Кондор, 2006. – 206 с.

15. Малий Т. Про фанатів без фанатизму <https://zaxid.net/news/> [Електронний ресурс] / Т. Малий. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: https://zaxid.net/pro_fanativ_bez_fanatizmu_n1304278 (дата звертання: 06.11.2023).

16. На війні з РФ загинув Сергій Павліченко - політв'язень часів Януковича [Електронний ресурс] //Espresso.tv, 2023 – Режим доступу до ресурсу: <https://espresso.tv/na-viyni-zagynuv-sergiy-pavlichenko-politvyazen-chasiv-yanukovicha>, дата звернення: 25.11.2023р.

17. Онищук С. Субкультура футбольних хуліганів в Україні / С. Онищук. // Етнічна історія народів Європи. – №26. – С. 158–164.

18. Основи методології та організації наукових досліджень: Навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів / за ред. А. Є. Конверського. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 352 с.

19. Процик І. Спеціальна лексика в соціолекті українських футбольних фанатів / Ірина Процик // Термінологічний вісник. – 2013. – Вип. 2 (2). – С. 125-131.

20. Процик І. Вербальне самовираження в субкультурі українських футбольних уболівальників / Ірина Процик // Мова і суспільство. Збірник наукових праць. – Львів: Львівськ. нац. ун-т імені Івана Франка, 2012. – Вип. 3. – С. 224–229.

21. Процик І. Соціолект українських футбольних фанатів / Ірина Процик // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – 2012. – Вип. 57. – С. 285–290.

22. Процик І. Функціонування термінів мистецтва в соціолекті футбольних фанатів (на матеріалі української та польської мов) // Вісник 29 Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». – 2012. – № 733. – С. 81–85.

23. Рух футбольних фанатів в Україні. Аналітична записка [Електронний ресурс] // Національний інститут стратегічних досліджень, 2014 р. – Режим доступу до ресурсу: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gromadyanske-suspilstvo/rukh-futbolnikh-fanativ-v-ukraini-analitichna-zapiska> (дата звертання: 02.10.2023).

24. Сеньків А. Все об ультрас в Украине: расизм, драки, пиро и отношения с клубами [Електронний ресурс] / А. Сеньків // tribuna.com. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: https://ua.tribuna.com/uk/blogs/football_lemderg/2613741/ (дата звертання: 18.10.2023).

25. Сергацкова К. Украинские ультрас: глобальное перемирие [Електронний ресурс] / К. Сергацкова. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <https://life.pravda.com.ua/society/2014/05/19/168875/> (дата звертання: 14.10.2023).

26. Сергацкова Е. Украинские ультрас: глобальное перемирие. [Електронний ресурс]. – 2014. – Режим доступу: <http://life.pravda.com.ua/society/2014/05/19/168875/> (дата звертання: 19.10.2023).

27. Соловійова А. С., Шпаков В. В. Фанатські угруповання як суб'єкт громадянського суспільства: можливості використання у політичній боротьбі [Електронний ресурс] // Соловійова А. С., Шпаков В. В., 2017 – Режим доступу до ресурсу: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/402084.pdf>. (дата звертання: 15.10.2023).

28. Структурно-семантичні особливості лексики футбольних уболівальників команд Української Прем'єр-Ліги, 2018. – 48 с.

29. Суркіс розказав, кому належить киевське Динамо. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sport.bigmir.net/football/ukraine/1542185-Surkis-rasskazal--кому...> (дата звертання: 19.10.2023).

30. Ткачук С. Платформа пам'яті Меморіал [Електронний ресурс] // Меморіал цивільних жертв війни росії проти України, 2022 – Режим доступу до ресурсу: <https://www.victims.memorial/post/дехто-думає-що-це-хулігани-а-це-великі-люди-історії-футбольних-фанатів-які-загинули-на-війні> (дата звертання: 16.11.2023).

31. Україна., Федерація футболу Вимоги до стандартів безпеки та комфорту глядачів на стадіоні [Текст]: затверджено виконкомом федерації футболу України від 4 липня 2003 р. № 4 / Ф. ф. Україна. // Фізична культура і спорту: інформаційно-методичний довідник з питань фізичної культури і спорту / Куроченко І. О. — Київ: [б. в.], 2004.

32. Український ультрас-портал [Електронний ресурс] // – Режим доступу до ресурсу: <http://ultras.org.ua/news/articles.html> (дата звертання: 06.10.2023).

33. Українські ультрас оголошують перемир'я. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ultras.org.ua/01372.html> (дата звертання: 16.10.2023).

34. Футбольные болельщики о влиянии политики на футбольную ситуацию в странах Европы. В каких странах футбольные болельщики приобщаются к политике. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zrada.org/suchasnist/17-svit-dosvid/710-futbolnye-bolelschiki-o-...> (дата звертання: 14.10.2023).

35. Футбольные фанаты в Украине. Хулиганс и ультрас, кто с кем дружит и враждует, как тебя называют ... [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://galsports.com/news/futbolnye-fanaty-v-ukrayne-khulyhans-y-ultras...>

36. Кто ми є. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ultras.org.ua/about/> (дата звертання: 12.11.2023).

37. Кто такі оффники, і що несе ця нова молодіжна субкультура Джерело: <https://domix.kiev.ua/xto-taki-offniki-i-shho-nese-cya-nova-molodizhna-subkultura/> (дата звертання: 10.11.2023).

38. Кто такі скінхеди [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://mikeladzelongread.tilda.ws/> (дата звертання: 17.12.2023).

39. Хулігани зеленого лісу. Чим живуть українські ультрас в умовах війни і перемир'я [Електронний ресурс] // 1927.kiev.ua – Режим доступу до ресурсу: <https://1927.kiev.ua/news/view/36062> (дата звертання: 07.11.2023).

40. Циба С. Правило 50+1. Чому клуби з Німеччини більше не конкурентні в Європі [Електронний ресурс] / С. Циба. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://meta.ua/uk/sport/football/38049-pravilo-50-1-chomu-klubi-z-nimechchini-bilshe-ne-konkurentni-v-evropi/> (дата звертання: 16.10.2023).

41. Що одягають українські ультрас? [Електронний ресурс] //1927.kiev.ua – Режим доступу до ресурсу: <https://1927.kiev.ua/news/view/17850>

42. Щур М. Українські ультрас здивували своєю громадянською позицією – німецький дослідник [Електронний ресурс] / М. Щур. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.radiosvoboda.org/a/25253108.html>.

43. Явище футбольних ультрас та його політична складова: український, російський та польський досвід [Електронний ресурс] // Репозиторий Dspace, 2020 р. – Режим доступу до ресурсу: <http://elar.kpnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/3981>

44. Brimson D. Barmy Army: The Changing Face of Football Violence. – London: Headline, 2000.

45. Brimson D. Eurotrashed: The Rise and Rise of Europe's Football Hooligans. – London: Headline, 2003.

46. Edelman R. Serious Fun. A History of Spectator Sports in the USSR. – New York, 1993. – 286 p.
47. Larch"Grove R. Masculinity, violence and football hooliganism [online] Available: [http:// www.hooligansfootball.homestead.com/fales/rgb_final.doc](http://www.hooligansfootball.homestead.com/fales/rgb_final.doc) (September 5, 2005).
48. Manser R. Old Image New Imagination continued [online] Available: http://www.hooligansfootball.homestead.com/fales/old_image_2.doc (September 5, 2005).
49. Manser R. Old Image New Imagination: A Focus on Football Hooligan Stereotyping. [online] Available: http://www.hooligansfootball.homestead.com/fales/old_image.doc (September 5, 2005).
50. Marsh P., Fox K., Carnibella G., McCann J., Marsh J.: Football Violence in Europe [online] Available: http://www.sirc.org/publik/football_violence.html (September 5, 2005).
51. White Boys Club [Електронний ресурс] Ультрас Динамо // – Режим доступу до ресурсу: <https://wbc.kiev.ua/> (дата звертання: 10.11.2023).

ДОДАТКИ

Шановний респонденте!

Національний університет фізичного виховання і спорту України, кафедра професійного, неолімпійського та адаптивного спорту проводить дослідження з метою аналізу розвитку руху футбольних ультрас України.

За результатами проведеного дослідження будуть розроблені практичні рекомендації щодо покращення ефективності взаємодії ультрас з власниками футбольних клубів та політиками.

1. Загальна інформація

1.1. Вік:

До 18 років ___

18-24 роки ___

25-34 роки ___

35-44 роки ___

45 років і більше ___

1.2. Стать:

Чоловіча ___

Жіноча ___

1.3. Ваш регіон проживання:

Західний ___

Центральний ___

Східний ___

Південний ___

Північний ___

1.4. Ви є активним учасником футбольного ультрас-руху?

Так ___

Ні ___

Інколи підтримую ___

2. Ставлення до футбольного ультрас-руху під час війни.

2.1. Як, на вашу думку, війна змінила футбольний ультрас-рух в Україні?

Став більш об'єднаним та патріотичним ____

Став більш радикальним ____

Особливих змін немає ____

Інше (уточніть): _____

2.2. Чи беруть ультрас-групи вашого міста участь у волонтерській чи військовій діяльності?

Так, активно беруть участь у волонтерських проектах ____

Так, деякі ультрас стали військовими ____

Ні, але підтримують морально ____

Не маю інформації ____

2.3. Як ви ставитеся до участі ультрас у підтримці військових дій або волонтерства під час війни?

Позитивно ____

Негативно ____

Нейтрально ____

2.4. Як, на вашу думку, суспільство сприймає діяльність ультрас під час війни?

Позитивно ____

Негативно ____

З підозрою, але з розумінням ____

Не можу відповісти ____

3. Діяльність ультрас-груп під час війни

3.1. Чи долучалися ви або ваші знайомі до наступних видів діяльності ультрас під час війни? (оберіть всі відповідні варіанти)

Збір коштів або гуманітарної допомоги ____

Допомога армії (збір амуніції, ліків тощо) ____

Організація благодійних матчів ____

Інформаційна підтримка та патріотичні акції ____

Безпосередня участь у бойових діях ____

Інше (уточніть): _____

3.2. Чи змінилося ваше ставлення до інших ультрас-груп під час війни?

Так, стало більш позитивним ____

Так, стало більш негативним ____

Ні, залишилося незмінним ____

Важко відповісти ____

3.3. Чи стали фанатські об'єднання активніше співпрацювати з місцевими громадами під час війни?

Так ____

Ні ____

Частково ____

Не маю інформації ____

4. Взаємодія з футбольними федераціями та владою

4.1. Чи співпрацюють футбольні федерації або клуби з ультрас-групами для підтримки гуманітарних або військових ініціатив?

Так, активно співпрацюють ____

Співпрацюють на рівні окремих акцій ____

Ні, не співпрацюють ____

Не маю інформації ____

4.2. Чи відчуваєте ви підтримку з боку місцевої влади або федерацій для проведення ваших ініціатив?

Так, відчуваю ____

Ні, не відчуваю ____

Важко сказати ____

4.3. Які форми підтримки федерацій або клубів ви вважаєте найефективнішими? (оберіть всі відповідні варіанти)

Інформаційна підтримка (розповсюдження інформації про акції ультрас) ____

Фінансова підтримка ____

Підтримка в організації заходів ____

Надання гуманітарної допомоги для фанатських акцій ____

Інше (уточніть): _____

5. Перспективи ультрас-руху після війни

5.1. На вашу думку, які зміни чекають на ультрас-рух в Україні після війни?

Рух стане більш політизованим ____

Рух зміцниться і стане більш патріотичним ____

Відбудеться зменшення активності через втому ____

Інше (уточніть): _____

5.2. Чи вважаєте ви, що війна змінить сприйняття ультрас-руху в Україні загалом?

Так, зміни будуть позитивними ____

Так, зміни будуть негативними ____

Не очікую значних змін ____

5.3. Що, на вашу думку, могли б зробити федерації та влада для підтримки футбольних ультрас після війни?

(Ваші пропозиції): _____

Дякуємо за вашу участь!

Шановний респонденте!

Національний університет фізичного виховання і спорту України, кафедра професійного, неолімпійського та адаптивного спорту проводить дослідження з метою аналізу розвитку руху футбольних ультрас України.

За результатами проведеного дослідження будуть розроблені практичні рекомендації щодо покращення ефективності взаємодії ультрас з власниками футбольних клубів та політиками.

1. Яка роль футбольних ультрас в Україні?
2. Як війна змінила футбольний ультрас-рух в Україні?
3. Яким чином беруть ультрас-групи вашого міста участь у волонтерській чи військовій діяльності?
4. Як Ви ставитеся до участі ультрас у підтримці військових дій або волонтерства під час війни?
5. Що на Вашу думку впливає на розвиток та діяльність українських футбольних ультрас-угруповань?
6. Чи змінилося ваше ставлення до інших ультрас-груп під час війни?
7. Визначте найбільш вдалий механізм співпраці ультрас-угруповань з місцевими громадами під час війни?
8. Охарактеризуйте співпрацю ультрас-угруповань з громадськими організаціями під час війни?
9. Назвіть найефективніші форми підтримки українських ультрас-угруповань?
10. На вашу думку, які зміни чекають на ультрас-рух в Україні після війни?
11. Визначте проблеми, що існують у футбольному ультрас русі в Україні?
12. Запропонуйте шляхи вирішення проблем.

Дякуємо за вашу участь!